

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2016

Michal Zelba

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Michal Zelba

**Problematika pozemních min v Bosně a
Hercegovině: současná situace a dopady na
místní obyvatele**

Bakalářská práce

Praha 2016

Autor práce: **Michal Zelba**

Vedoucí práce: **PhDr. Ondřej Žíla, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2016**

Bibliografický záznam

ZELBA, Michal. *Problematika pozemních min v Bosně a Hercegovině: současná situace a dopady na místní obyvatele*. Praha, 2016. 42 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra ruských a východoevropských studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Ondřej Žíla, Ph.D.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá problematikou pozemních min v Bosně a Hercegovině. Důraz je kladen na ilustrování současné situace a hrozeb, které pozemní miny v zemi představují. Jako metoda výzkumu byla zvolena analýza. Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jakým způsobem daná problematika ovlivňuje místní obyvatele a proč se jí do současnosti nepodařilo vyřešit. Úvodní dvě kapitoly představují historický kontext vedoucí ke vzniku problému, společně s přístupy, které jsou v Bosně a Hercegovině ohledně pozemních min aplikovány. Poslední kapitola práce reflektuje současnou situaci a zároveň analyzuje výsledky terénního výzkumu, založeném na dotazníkovém šetření. Míra dopadů problematiky pozemních min se liší napříč bosenskou společností. Vzhledem ke komplikacím (klesající trend mezinárodní pomoci, korupce, neefektivita deminérských týmů a celkový rozsah problému) nebude odminování splněno v původním termínu do roku 2019.

Abstract

The bachelor thesis is dealing with the issue of landmines in Bosnia and Herzegovina. The explanation of current situation in the country and threats posed by landmines are emphasized. The analysis was chosen as a method of the research. The aim of the thesis was to find out how the mentioned issue influences local residents and why it has not been solved up to now. The historical context leading to the origin of the issue, as well as the approaches that are adopted in Bosnia and Herzegovina are presented in first two chapters. The last chapter reflects current situation and moreover

it analyzes the results of the field research, which was based on questionnaire construction. The scale of impacts of landmine issue differs across the Bosnian society. Due to some complications (the reduction of international engagement, corruption, inefficiency of some deminers, general extent of the issue) the complete demining will not be fulfilled until 2019, as it was planned.

Klíčová slova

pozemní miny, Bosna a Hercegovina, odminování, BHMACH

Keywords

landmines, Bosnia and Herzegovina, demining, BHMACH

Rozsah práce: 78 082 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 10. května 2016

Michal Zelba

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Ondřeji Žilovi, Ph.D. za cenné rady, poznatky a kritiku, které mi po celou dobu poskytoval.

Zvláštní dík patří Heleně Mariašové, bez jejíž pomoci by realizace terénního výzkumu nebyla možná. Velké poděkování rovněž náleží mé rodině za podporu, trpělivost a povzbuzování po celou dobu studia.

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno:

Michal Zelba

E-mail:

zelbamichal@seznam.cz

Studijní obor:

Mezinárodní teritoriální studia

Semestr a školní rok zahájení práce:

ZS 2016

Semestr a školní rok ukončení práce:

LS 2016

Vedoucí bakalářského semináře:

PhDr. Marek Pečenka

Vedoucí práce:

PhDr. Ondřej Žíla, Ph.D.

Název práce:

Problematika pozemních min v Bosně a Hercegovině: současná situace a dopady na místní obyvatele

Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):

V bakalářské práci se zabývám fenoménem pozemních min, který představuje v Bosně a Hercegovině závažnou bezpečnostní hrozbu. Přítomnost pozemních min na teritoriu země je zapříčiněna konfliktem z let 1992 – 1995, kdy došlo ke značnému zaminování země. Do současnosti se nepodařilo tento problém zcela vyřešit, což přináší určité komplikace místnímu obyvatelstvu. Míra dopadů pozemních min se však v rámci společnosti může lišit, a to na základě různých aspektů. Otázkou v rámci tématu rovněž zůstává, proč se do dnešních dnů nepodařilo nebezpečí pozemních min kompletně zredukovat.

Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):

Přestože se zkoumané téma bakalářské práce nezměnilo, došlo k určitým změnám v rámci výzkumných otázek a názvu BP. Podle původního projektu jsem chtěl analyzovat dopady problematiky pozemních min, stejně jako zkoumat postup práce při sanování teritoria Bosny a Hercegoviny. Vzhledem k tomu, že se „dopady“ dají zkoumat z více rovin (na životní prostředí, ekonomiku, turismus apod.) rozhodl jsem se téma zúžit pouze na dopady na obyvatelstvo, aby nebyl tematický záběr příliš široký. Od zkoumání postupů práce jsem ustoupil z důvodu možného vstupu do oblasti, ve které se nemusím příliš vyznat. Konečnou podobu práce ovlivnil rovněž terénní výzkum, na jehož základě vznikla třetí kapitola práce.

Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):

Bakalářská práce je rozdělena na tři hlavní kapitoly. V první kapitole Uvedení do problematiky pozemních min představuji téma na pozadí událostí v Bosně a Hercegovině. Následně se věnuji příčinám a předpokladům, které ke vzniku daného nebezpečí v zemi vedly. Mj. se snažím vysvětlit, proč pozemní miny vlastně takové riziko představují. Tato část je doplněna o jednoduchou typologii a o stručné představení nejvíce zasažených lokalit. Ve druhé kapitole se zabývám přístupy řešení problematiky pozemních min v poválečném období, s důrazem na nutnost provedení neodkladné sanace země od pozemních min. Soustředit se budu na utváření organizačních struktur, které daly posléze vzniknout organizaci BHMACH zodpovědné za řešení minové problematiky v zemi. Závěrečná kapitola představuje analýzu současné situace, založenou na výsledcích terénního výzkumu.

Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):

BEURDEN, Dascha Van. Landmines in Bosnia and Herzegovina: a visit to the Bosnia Herzegovina Mine Action Center, BHMAC [online]. 2007 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: https://www.essex.ac.uk/armedcon/story_id/Landmines%20in%20Bosnia%20and%20Herzegovina.pdf.

GRUJIĆ, Zoran. Bosnia and Herzegovina Demining 15 years later. *The Journal of ERW and Mine Action [online]*. Fall 2010, iss. 14,3 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: http://www.jmu.edu/cisr/journal/14.3/spcl_rpt/grujic/grujic.shtml. ISSN 2154-1485.

BOLTON, Matthew. *Foreign aid and landmine clearance: governance, politics and security in Afghanistan, Bosnia and Sudan*. London: Tauris, 2010. ISBN 978-18-488-5216-7.

CLARKE, Richard, F. W. Carter a David Turnock. Part III: Country studies: Chapter 13: Bosnia and Hercegovina. In *Environmental Problems In East-Central Europe [online]*. December 2001, [cit. 2016-4-28]. s. 283-304. Dostupné z: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=69d4882e-97b4-4def-a733-6e529ea6c745%40sessionmgr120&hid=116>.

Landmine monitor 2014 [online]. 2014 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://www.the-monitor.org/media/1716915/Landmine-Monitor-2014-Web.pdf>.

Landmine monitor 2015 [online]. 2015 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: http://www.the-monitor.org/media/2152583/Landmine-Monitor-2015_finalpdf.pdf.

Landmine and cluster munition monitor [online]. [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://archives.the-monitor.org/index.php/publications/display?url=lm/1999/bosnia.html#Heading9539>.

Landmine and cluster munition monitor [online]. 28. 9. 2011 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: http://archives.the-monitor.org/index.php/cp/display/region_profiles/theme/836.

BOSNIA AND HERZEGOVINA, COUNCIL OF MINISTERS. Bosnia and Herzegovina Mine Action Strategy (2009-2019) [online]. 2008 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: www.bhmac.org/en/filedownload.daenet?did=414.

Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on their Destruction [online]. 18. 9. 1997, [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: http://www.un.org/Depts/mine/UNDocs/ban_trty.htm.

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Obsah

Úvod.....	2
Uvedení do problematiky pozemních min	5
Válka v Bosně a Hercegovině.....	5
Poválečné škody.....	6
Použití pozemních min.....	6
Protipěchotní miny.....	6
Protitankové miny.....	7
Předpoklady země pro použití pozemních min.....	7
Problematika pozemních min.....	8
Zasažené oblasti	10
Přístupy k řešení problematiky pozemních min	12
Ottawská úmluva.....	12
Poválečná rekonstrukce.....	13
Odmínování Bosny a Hercegoviny	14
První fáze procesu.....	15
Druhá fáze procesu	16
Třetí fáze procesu	17
Mezinárodní pomoc	18
BHMAC - Bosnia and Herzegovina Mine Action Center.....	19
Pomoc obětem	19
Informování veřejnosti.....	20
Vyznačování zaminovaných oblastí.....	21
Sanace zaminovaných oblastí a likvidace pozemních min	22
Současná situace.....	24
Bosna a Hercegovina v novém tisíciletí.....	24
Povodně 2014	25
Terénní výzkum.....	26
Úvod	26
Průběh výzkumu	27
Výsledky výzkumu	27
Závěr.....	32
Summary	34
Seznam použité literatury.....	35
Primární prameny.....	35
Sekundární literatura.....	37
Seznam příloh.....	40

Úvod

Fenomén pozemních min představuje v post-konfliktních společnostech závažné bezpečnostní riziko. Ve světě existuje celá řada zemí, které se s daným problémem musí potýkat, avšak případ Bosny a Hercegoviny je svým způsobem unikátní. Problematika pozemních min se objevila během války v 90. letech, tedy v době, kdy vznikl nezávislý stát Bosna a Hercegovina. Počátky existence tohoto „mezinárodního protektorátu“¹ provázejí komplikace ohledně odminování země až do současnosti. Podílejí se na něm nyní národy, které spolu dříve odmítaly žít v jednom státě. Bosna a Hercegovina tak dnes představuje případ nejvíce zaminované země v Evropě. I po více než dvou desetiletích od skončení konfliktu se problém nepodařilo zcela vyřešit a bosensko-hercegovské obyvatelstvo je nadále konfrontováno s hrozbami, které pro něj pozemní miny představují.

Ve své bakalářské práci se budu zevrubně zabývat touto specifickou kapitolou z poválečných dějin Bosny a Hercegoviny. Akcentovat budu především současnou situaci v souvislosti s odminováním země. Dále se zaměřím na dopady, které má problematika pozemních min na obyvatele. Do obsahu práce jsem nezahrnul kompletní spektrum pozůstatků munice a zbraní, které by mohly eventuálně společnost v zemi ohrožovat jako bomby, granáty nebo šrapnely. Soustředit se budu na otázku pozemních min, konkrétně pak na miny protipěchotní (*antipersonnel mines*).

Výběr tématu je zapříčiněn, dle mého názoru, nedostatečným prostorem, který má daná problematika v české mediální sféře, stejně jako v tuzemské odborné literatuře. Navíc i přes relativní geografickou blízkost České republiky a Bosny a Hercegoviny není téma v naší společnosti adekvátně zpracované. Domnívám se, že celospolečenská debata se - možná neoprávněně, možná logicky - zaměřuje převážně na aktuální hrozby a nebezpečí, které jsou spatřovány ve vývoji událostí na Blízkém východě. Atraktivita „bosenského problému“ je tak v dnešní době spíše přehlížena.

Bakalářská práce se časově orientuje na období od konce války, tedy od roku 1995 do vydání zprávy *Landmine Monitor 2015*, která reflektuje události k roku 2014. Vzhledem k výsledkům výzkumu se rozmezí posunulo až do počátku roku 2016, kdy jsem jej realizoval. V úvodní kapitole dochází k přesahům do období války v Bosně a Hercegovině.

Na počátku psaní jsem si stanovil výzkumné otázky, jakým způsobem ovlivňuje

¹ V čele země je Vysoký představitel pro Bosnu a Hercegovinu, který je na základě Daytonské dohody volen mezinárodní radou. (RIEGL, Martin. *Proměny politické mapy po roce 1945*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4111-6. s. 71.)

přítomnost pozemních min místní obyvatele, a proč i po více než dvaceti letech od skončení války pozemní miny stále ohrožují bezpečnost obyvatel země. Odpovědi na určené otázky jsem zformuloval v závěru bakalářské práce. Dále bylo mým cílem vytvořit co nejplastičtější obraz současné situace, mj. i za pomoci vlastního výzkumu.

Jako metoda výzkumu této popisně explanační práce byla zvolena analýza, na jejímž základě se snažím zodpovědět otázky prostřednictvím detailního pozorování daného předmětu. Sběr informací pro terénní výzkum jsem uskutečňoval prostřednictvím interview na bázi vlastnoručně sestavených dotazníků. Pro výzkum jsem zpracoval data celkem od devatenácti respondentů. Jsem si vědom, že tento vzorek nemůže představovat reprezentativní složku bosenského obyvatelstva. Cílem terénního šetření byla ilustrace aktuálního dění v Bosně a Hercegovině ve spojitosti s problematikou pozemních min.

Bakalářská práce je rozčleněna na úvod, tři kapitoly a závěr. V první kapitole se zmiňuji o událostech, které vedly ke vzniku dané problematiky. Tato část zahrnuje zjednodušenou typologii pozemních min následovanou předpoklady a specifiky, které Bosna a Hercegovina měla pro použití min v tak značné míře. V podkapitole *Problematika pozemních min* dále rozebírám mj. otázky, proč byly miny během konfliktu použity a proč vlastně daná zařízení představují takové riziko. Úvodní kapitola končí zmínkou o oblastech, které jsou problémem přímo zasaženy.

Ve druhé kapitole se zabývám přístupy řešením minové problematiky v zemi. Tato část je rozdělena do dalších podkapitol zahrnujících témata, která s řešením přímo souvisejí. První z nich je věnováno Ottawské úmluvě, jejímž cílem je kompletní odstranění protipěchotních min ve světě. Další podkapitola zahrnuje poválečnou rekonstrukci, jejíž nedílnou součástí je úplné odminování země a rovněž mezinárodní pomoc. V poslední části této kapitoly rozeberu organizaci BHMIC (*Bosnia and Herzegovina Mine Action Centre*) a aktivity, které vykonává.

Závěrečná kapitola reflektuje současnou situaci v zemi, doprovázenou údaji o velikosti zaminovaného území. V této části je dále zahrnuta analýza terénního výzkumu, kde jsou rozebírány odpovědi na jednotlivé otázky dotazníkového šetření. Právě v této části by měly být zodpovězeny klíčové otázky bakalářské práce, které jsem dříve představil. Využity jsou k tomu rovněž informace uvedené v předchozích kapitolách.

Pro potřeby bakalářské práce byly použity informace zprostředkované primárními prameny i sekundární literaturou.

Za stěžejní zdroj své práce považuji monografii od Matthew Boltona, knihu s názvem *Foreign Aid and Landmine Clearance: Governance, Politics and Security in Afghanistan, Bosnia and Sudan*. Autor se zde zaměřuje mj. na proces odminování na příkladech uvedených

zemí, v mém případě však bude logicky relevantní pouze případová studie o Bosně a Hercegovině společně s úvodními kapitolami knihy. Vzhledem k faktu, že se profesor Bolton ve svých publikacích specializuje na témata jako konflikty a odzbrojení, humanitarismus a sociální spravedlnost, považuji jeho příspěvky za přínos mojí bakalářské práce.

Další důležitou publikací pro psaní bakalářské práce byla kapitola o Bosně a Hercegovině z knihy *Environmental Problems In East-Central Europe* od Richarda Clarka. Uvedené poznatky jsem využil v úvodní části o předpokladech a specifikách země pro použití pozemních min. Avšak vzhledem k tomu, že byla kniha vydána v roce 2001, některé pasáže zabývající se řešením otázky pozemních min nejsou pro mou práci zcela relevantní.

Pro aktuální informace o současné situaci v Bosně a Hercegovině jsem kvůli nedostatku tištěné literatury používal články z elektronických médií (např.: BalkanInsight, Al Jazeera). Za velmi cenné považuji taktéž poznatky získané prostřednictvím interview, jmenovitě s mluvčí organizace BHMACH Svjetlanou Luledžijou a Pavlem Skácelem, který působil v Bosně a Hercegovině při misi UNPROFOR.

Uvedení do problematiky pozemních min

Válka v Bosně a Hercegovině

V důsledku rozpadu Socialistické federativní republiky Jugoslávie (SFRJ) došlo v 90. letech 20. století na jejím teritoriu k několika válečným konfliktům. Vůbec nejhorší průběh měla, v porovnání s ostatními svazovými republikami, válka v Bosně a Hercegovině. Konflikt z let 1992–1995 po sobě zanechal desítky tisíc mrtvých a další statisíce zraněných.² Téměř polovina z tehdejších 4,4 milionu obyvatel musela opustit vlastní domovy. Do zahraničí se z tohoto počtu rozhodl odejít asi 1,2 milionu obyvatel a zbylý milion obyvatel zůstal na území Bosny a Hercegoviny se statusem tzv. vnitřního uprchlíka (*Internally Displaced Person*).³ Komplikovaný charakter konfliktu v této části bývalé Jugoslávie vyplýval z pestré národnostní struktury Bosny a Hercegoviny tvořené třemi konstitutivními národy Bosňáků, Srbů a Chorvatů.⁴

Za jednoznačné příčiny bosenské války se považují rozpory mezi vládnoucími nacionálně laděnými politickými subjekty, a následně poté v období eskalace konfliktu ovlivňování bosenských Chorvatů a Srbů ze strany nově konstituovaného Chorvatska, respektive zbytkové Jugoslávie. V ukončení války sehrála klíčovou roli až diplomacie Spojených států amerických, které se podařilo přinutit zástupce Bosňáků, Srbů a Chorvatů podepsat mírový dokument.⁵ Tzv. Všeobecná rámcová smlouva pro mír v Bosně a Hercegovině (*The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*), často známa pod zkráceným názvem Daytonská dohoda, byla podepsaná 14. prosince 1995 v Paříži a ukončila více než tři a půl roku trvající válku v zemi.⁶

² Současné odhady se přiklánějí k zhruba 100 tisícům obětem. Od konce 2. světové války se jednalo konflikt, který přinesl největší počet smrtelných obětí na území Evropy.

³ MITCHELL, Shannon K. Death, disability, displaced persons and development: the case of landmines in Bosnia and Herzegovina. *World Development* [online]. 2004, s. 2111. [cit. 2016-04-06]. Dostupné z: http://ac.els-cdn.com.ezproxy.is.cuni.cz/S0305750X04001482/1-s2.0-S0305750X04001482-main.pdf?_tid=95db9970-fbe2-11e5-a880-00000aab0f26&acdnat=1459938810_fe0e1578d79478c5001da50263ef7699.

⁴ HLADKÝ, Ladislav. *Bosna a Hercegovina: historie nešťastné země*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1996. s. 151-193. ISBN 80-85765-61-6.

⁵ Dohodu podepsali Alija Izetbegović (Bosna a Hercegovina), Franjo Tuđman (Chorvatsko) a Slobodan Milošević reprezentující zájmy bosenských Srbů.

⁶ Detailněji o válce v Bosně a Hercegovině v následujících zdrojích:

HLADKÝ, Ladislav. *Bosna a Hercegovina: historie nešťastné země*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1996. s. 151-193. ISBN 80-85765-61-6.

GLENNY, Misha. *The fall of Yugoslavia: the third Balkan war*. London: Penguin Books, 1993. 257 s. ISBN 0-14-023415-2.

THOMAS, Nigel a MIKULAN, Krunoslav. *Válka v Jugoslávii: Bosna, Kosovo a Makedonie 1992-2001*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. s. 3-30. ISBN 978-80-247-2375-4.

Poválečné škody

Válečný konflikt v Bosně a Hercegovině s sebou přinesl taktéž závažnou materiální újmu místních obyvatel. Jednalo se především o poškození či úplnou likvidaci jejich obydlí, poničení dopravní infrastruktury, inženýrských sítí, průmyslových kapacit, vzdělávacích zařízení, nemocnic či církevních staveb. Uvádí se, že až 63 % všech obydlí bylo během války poškozeno a 18 % úplně zničeno.⁷ Bombardování nebyly ušetřeny ani některé významné pamětihodnosti, mezi něž patří např.: Starý most v Mostaru.⁸ Symbolická stavba z 16. století spojující břehy Neretvy byla na rozkaz jednoho z chorvatských generálů stržena a zařadila se tak mezi 59 mostů, které byly během války zlikvidovány.⁹ Cílem ničení se stala i celá řada průmyslových závodů; poškozeno bylo okolo 78 % z nich. Podle odhadů z roku 1996 se celkové škody pohybovaly mezi 30–50 miliardami amerických dolarů a ekonomika v Bosně a Hercegovině zkolabovala. Hned po válce vzrostla nezaměstnanost na tristních 80 % a roční příjem na hlavu klesl z 1900 dolarů v roce 1990 na 500 dolarů v roce 1996.¹⁰

Použití pozemních min

Za jednu z nejzávažnějších komplikací lze v průběhu rekonstrukce země označit přítomnost pozemních min. Během války v Bosně a Hercegovině je používali všichni zainteresovaní aktéři konfliktu, a to v relativně vysoké míře.¹¹ I přes deklarovaný mír však pozemní miny nadále ohrožují bezpečnost obyvatel v zemi.

Pro lepší orientaci v problematice pozemních min uvádím následující zjednodušenou typologii. Podle účelu se tato výbušná zařízení rozdělují na dvě základní kategorie, a sice na protipěchotní miny (*anti-personnel mines*) a protitankové miny (*anti-tank mines*).¹²

Protipěchotní miny

Většinu instalovaných min během války v Bosně a Hercegovině tvořily protipěchotní miny. Na základě informací, které zaznamenala organizace *Bosnia and Herzegovina Mine*

⁷ CLARKE, Richard, F. W. Carter a David Turnock. „Part III: Country studies: Chapter 13: Bosnia and Hercegovina.“ In *Environmental Problems In East-Central Europe* [online]. December 2001: s. 286-287, [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=69d4882e-97b4-4def-a733-6e529ea6c745%40sessionmgr120&hid=116>.

⁸ Též Hajrudinův most

⁹ CLARKE, „Part III: Country studies“, s. 287.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Podle odhadů bylo mezi 1992 – 1995 instalováno okolo 2 milionů kusů pozemních min. Například v: WINN, Chelsea. *Shifting Minefields : Bosnia Violent Legacy in the Wake of the Balkan Floods*. Centre for Security Governance [online]. May 2014, [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://www.ssrresourcecentre.org/2014/05/28/shifting-minefields-bosnia-violent-legacy-in-the-wake-of-the-balkan-floods/>.

¹² BOLTON, „Foreign aid and landmine clearance“, s. 3.

Action Centre (BHMACH) v roce 1999, tvořily z celkového počtu zdokumentovaných min protipěchotní miny 83,55 %.¹³ Tento typ zařízení připomíná svým tvarem i velikostí hokejový puk, často byl vyráběn z umělé hmoty a v zelené barvě. V takovém provedení je zařízení těžko viditelné v lesní vegetaci a navíc jej nelze identifikovat pomocí detektoru kovů. Umělá hmota má za následek, že pozemní mina při deštích pluje na vodní hladině, což ji může přemístit i do dříve nekontaminovaných oblastí.¹⁴

Protitankové miny

Druhým typem pozemních min jsou protitankové miny (*anti-tank/anti-vehicle mines*), jejichž podíl na kontaminaci v Bosně a Hercegovině se z celkového počtu odhaduje podle BHMACH na 16,45 %.¹⁵ V porovnání s protipěchotními minami jsou větší, obsahují více výbušného materiálu a mj. je také nutné vyvinout větší tlak k jejich aktivaci. Protitankové miny se umísťují převážně na cesty, mosty či jiné plochy, které by mohly sloužit k případnému přesunu tanků a jiných vojenských vozidel. V případě, že dojde k aktivaci roznětky, umístěná nálož v tomto typu pozemní miny dokáže vyřadit z provozu těžkou techniku nepřítele, případně ji kompletně zničit.¹⁶

Předpoklady země pro použití pozemních min

Důvody pro rozšíření pozemních min v Jugoslávii byly logické. Vycházely z globálního postavení země ve zbrojařském průmyslu. Již za Titova režimu byla Jugoslávie jedním z největších výrobců min na světě. Svoji produkci exportovala mj. do Afghánistánu, Kambodži, Mozambiku či Namibie, tedy do zemí, které se po boku Bosny a Hercegoviny řadí ke globálně nejvíce zasaženým touto problematikou.¹⁷

Centrem zbrojařského průmyslu se za dob socialistické Jugoslávie stala právě Bosna a Hercegovina. Jeho rozvoj byl iniciován Titem, který zde nechal strategicky rozmístit zbrojařské průmyslové komplexy, aby při případné válce nemohly padnout do rukou nepřítele. Těžko prostupný terén horského charakteru se Titovi osvědčil během 2. světové války, neboť přímo v této oblasti operoval. Nejvýznamnější průmyslová centra produkující pozemní miny

¹³ *Landmine and cluster munition monitor* [online]. [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://archives.the-monitor.org/index.php/publications/display?url=lm/1999/bosnia.html#Heading9539>.

¹⁴ McGRATH, Rae. *Landmines and unexploded ordnance: a resource book* [online]. London: Pluto Press, 2000 [cit. 2016-04-28]. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=2001165>. ISBN 978-18-496-4013-8. str. 5.

¹⁵ *Landmine and cluster munition monitor* [online]. [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://archives.the-monitor.org/index.php/publications/display?url=lm/1999/bosnia.html#Heading9539>.

¹⁶ BOLTON, „Foreign aid and landmine clearance“, str. 3.

¹⁷ *Ibid.*

byla vystavěna ve městech Goražde, Bugojno a na sarajevském předměstí Vogošća.¹⁸

K dalším důvodům, proč byla výroba min situovaná na území Bosny a Hercegoviny patří skutečnost, že země disponuje nerostným potenciálem, zahrnujícím četná ložiska uhlí, železné rudy, bauxitu, manganu, mědi, chromu, olova, zinku a stříbra. Podle Clarka byl poválečný průmyslový rozvoj v Bosně a Hercegovině po roce 1945 financován prostřednictvím mezirepublikových investic z bohatších republik Slovinska a Chorvatska, což dopomohlo k širšímu rozvoji zbrojařského průmyslu.¹⁹

Konkrétní umístění zbrojařských komplexů v Bosně a Hercegovině bylo tedy zapříčiněno politickými stejně jako logistickými faktory. Kromě již zmíněné lokace surovin disponovala země četnými energetickými zásobami; pro distribuci v rámci federace měly význam její dopravní trasy. Republika Bosna a Hercegovina zaznamenala po válce rozvoj ve výstavbě vojenských základen a muničních výroben. V rámci bývalé Jugoslávie tvořily její výrobní zbrojní kapacity okolo 40 %.²⁰ Podle některých odhadů se na počátku 90. let v zásobách Jugoslávské lidové armády (JLA) nacházelo množství čítající okolo 6 milionů kusů min všech typů.²¹

Problematika pozemních min

Pro lepší pochopení daného problému je nutné si uvědomit, co pozemní mina vlastně představuje a jakým způsobem funguje. Pozemní miny jsou výbušná zařízení, skládající se ze dvou částí, a to vnitřní a vnější. Vnitřní část tvoří výbušnina, roznětka a detonátor, zatímco vnější část je vyrobena většinou z kovu či plastu. V případě, že je toto zařízení aktivováno určitým tlakem, dochází prostřednictvím mechanické, elektrické či chemické pojistky k jeho explozi. Pozemní mina může explodovat i po několika desetiletích od instalace, což zcela umocňuje rozsah její hrozby pro společnost.²²

V daném kontextu považuji za důležité vysvětlit, proč byly vlastně pozemní miny použity. V souladu se zjištěními, založenými na rozhovoru s účastníkem mise UNPROFOR Pavlem Skácelem, nabízím čtyři vysvětlení, proč tomu tak bylo. Vzhledem k tomu, že terén v Bosně a Hercegovině je poměrně členitý, nebylo vždy možné nasadit vojenské síly do všech oblastí. Pozemní miny tak měly do jisté míry zastupovat vojáky, pokud to bylo nezbytné.

¹⁸ CLARKE, „Part III: Country studies“, s. 285.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

²¹ *Landmine and cluster munition monitor* [online]. [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://archives.the-monitor.org/index.php/publications/display?url=lm/1999/bosnia.html#Heading9539>.

²² McGRATH, „Landmines and unexploded ordnance“, s. 8-10.

Dalším vysvětlením pro použití pozemních min bylo zpomalení nepřátelských sil nebo případně jejich úplné odklonění. Během konfliktu bylo rovněž běžným jevem, že prchající civilisté zaminovali těsné okolí svého obydlí, aby zabránili rozkradení svých majetků. Jako poslední důvod, pro použití těchto výbušných zařízení bych zmínil jejich relativně nízkou výrobní cenu.²³

Rozmísťování pozemních min by mělo být z pragmatických důvodů doprovázeno činnostmi, které by zahrnovaly důslednou evidenci instalovaných zařízení. Závažným problémem v mnoha zemích potýkajících se s problematikou pozemních min (konkrétně i Bosna a Hercegovina) tomu tak spíše nebylo. Existovala tedy pouze malá část relevantních map a záznamů o lokalizaci zaminovaných oblastí.²⁴

Vysvětlení, proč nejsou kompletní záznamy o lokalizaci zaminovaných oblastí k dispozici je následující: během války se některé záznamy ztratily, byly skryty, zničeny, a navíc musely některé osoby odpovídající za evidenci odejít ze země, případně přišly o život. Mimo to je faktem, že určitá část záznamů jednoduše vůbec nevznikla. Zodpovědnost v tomto případě nesly vojenské autority, které se měly postarat, aby bylo vše důsledně zaevidováno.²⁵

Odpověď na otázku, proč pozemní miny v Bosně a Hercegovině vlastně představují tak závažný bezpečnostní problém, lze tak nalézt v absenci potřebných záznamů o lokalizaci pozemních min. Domnívám se, že pokud by se od počátku nakládalo s minami zodpovědně a každá dílčí zaminovaná oblast by se zaevidovala, mohlo se do velké míry předejít následným excesům. Navíc pokud by existovaly potřebné záznamy již na počátku procesu odminování, mohlo pravděpodobně dojít k jeho znatelnému urychlení. Vzhledem k chaotickému charakteru války se však nad tím takto nikdo nezamýšlel.

V důsledku tohoto, řekl bych až diletantského zacházení s pozemními minami, vzrostlo zásadním způsobem bezpečnostní riziko v zemi. Exploze pozemní miny totiž ve většině případů vede u dospělého člověka k vážnému poranění končetiny (často amputace), u dětské oběti znamená výbuch miny téměř jistou smrt. I přesto, že nedisponuji konkrétními daty o detailech smrtelných obětí v Bosně a Hercegovině, dovolil bych si použít údaj vztahující se k počtu usmrcených explozemi min v globálním měřítku. Podle zprávy *Landmine Monitor* z

²³ Interview s Pavlem SKÁCELEM, působilým při misi UNPROFOR v Bosně a Hercegovině. Praha 13. 1. 2016.

Výrobní cena jednoho kusu pozemní miny činí zhruba 2,50 euro.(BEURDEN, Dascha Van. Landmines in Bosnia and Herzegovina: a visit to the Bosnia Herzegovina Mine Action Center, BHMACH [online]. 2007 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z:

https://www.essex.ac.uk/armedcon/story_id/Landmines%20in%20Bosnia%20and%20Herzegovina.pdf.)

²⁴ MCGRATH, „Landmines and unexploded ordnance“, s. 20.

²⁵ BEURDEN, „Landmines in Bosnia and Herzegovina“, s. 5.

roku 2014 tvořil podíl dětských obětí na celkovém počtu dohromady 39 %.²⁶ Tato skutečnost vypovídá o tom, že je nutné zaměřit se při informačních kampaních patřičnou měrou i na děti, které si možné dopady a rizika pozemních min tolik neuvědomují.

Stupeň nebezpečí, které představují pozemní miny, byl samozřejmě mnohem výraznější během války a těsně po jejím skončení. V té době vedla nedostatečná informovanost především dětí, z dnešního pohledu, často až k nepochopitelným situacím jako té následující: „Nedlouho po skončení války jsme se s ostatními kamarády vydávali do zaminovaných lesů. Sbírali jsme tam deaktivované miny a další válečnou munici, abychom ji následně zpeněžili u příslušných úřadů,“ vyprávěl mi muž, kterému bylo v té době deset let.²⁷

Zasažené oblasti

První minová pole vznikala podél severní hranice s Chorvatskem již v roce 1991, tedy před počátkem bosenského konfliktu. Velmi pravděpodobně šlo o preventivní opatření, jak zabránit „přelití“ konfliktu ze sousedního Chorvatska, kde se začalo bojovat už na jaře 1991, do Bosny a Hercegoviny.²⁸ Po propuknutí bosenské války se miny pokládaly především v regionech, kde probíhaly nejtvrďší boje. Mezi takové oblasti patřilo Sarajevo, které bylo armádou VRS²⁹ obléháno po dobu 43 měsíců. Výrazně kontaminovány byly regiony, ve kterých žilo etnicky promísené obyvatelstvo, a kudy zároveň procházely bojové fronty. Jedná se mj. o města Mostar, Goražde, Foča, Bihač a Brčko, jejichž části a přilehlá okolí byla během války zaminována.³⁰

Po ustavení Daytonské dohody byla v oblasti nejtvrďších střetů, kde probíhala bojová fronta, zřízena tzv. mezientitní linie (*Inter-Entity Boundary Line*). Tato vnitřní hranice rozděluje zemi na dvě samosprávné entity Federaci Bosny a Hercegoviny (FBaH) a Republiku srbskou (RS). Spolu s přilehlým čtyřkilometrovým pásmem tvoří tzv. zónu separace, která vykazuje velmi vysokou míru kontaminace pozemními minami.³¹ Problematickou oblastí vzhledem k minovému nebezpečí je rovněž severovýchodní region Brčko. Tato strategická oblast tvoří důležité spojení mezi oběma částmi Republiky srbské, a proto se o ní v průběhu

²⁶Landmine monitor 2015 [online]. 2015 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: http://www.the-monitor.org/media/2152583/Landmine-Monitor-2015_finalpdf.pdf. s. 27.

²⁷ Interview s Arifem HALILOVIĆEM, který zažil válku v Bosně a Hercegovině. Sarajevo 8. 2. 2016.

²⁸ GRUJIĆ, Zoran. Bosnia and Herzegovina Demining 15 years later. *The Journal of ERW and Mine Action* [online]. Autumn 2010, iss. 14,3 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z:

http://www.jmu.edu/cisr/journal/14.3/spcl_rpt/grujic/grujic.shtml. ISSN 2154-1485.

²⁹ Bosenská armáda Srbů

³⁰ BOLTON, „Foreign aid and landmine clearance“, s. 106.

³¹ Landmine and cluster munition monitor [online]. [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://archives.the-monitor.org/index.php/publications/display?url=lm/1999/bosnia.html#Heading9539>.

války vedly těžké boje.³² Mezi další minami zasažené celky patří i území tzv. Herceg-Bosny a tzv. Bihačské kapsy na západě Bosny, kde probíhaly boje mezi místní rebelující armádou, armádou Srbské krajiny (SVK) a VRS na jedné straně proti bosňácké ABiH a chorvatské HVO.

Jak již bylo řečeno, instalace pozemních min prováděly všechny zainteresované strany konfliktu. Tyto tzv. „vnitřní vojenské složky“ zahrnovaly tři bosenské armády: bosňáckou Armádu Bosny a Hercegoviny (ABiH), bosenskou armádu Chorvatů (HVO) a bosenskou armádu Srbů (VRS). Poslední dvě zmíněné armády těžily z napojení na Chorvatsko a Jugoslávii, které jim poskytovaly mj. materiální podporu. Bosňáci měli rovněž své spojence v řadách tzv. mudžáhidů, což byly jednotky z muslimských zemí, typicky z Afghánistánu, Albánie, Čečenska, Egypta, Íránu apod.³³

³² BOLTON, „Foreign aid and landmine clearance“, s. 100.

³³ THOMAS, „Válka v Jugoslávii“, s. 9.

Přístupy k řešení problematiky pozemních min

Ottawská úmluva

Přelomovým dokumentem, který reagoval na kritickou situaci ohledně pozemních min ve světě, byla tzv. Úmluva o zákazu použití, skladování, výroby a převodu protipěchotních min a o jejich zničení (*Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on their Destruction*).³⁴ Tato zkráceně zvaná Ottawská úmluva si klade za cíl odstranění všech protipěchotních min ze světa. Vznik dokumentu iniciovaly jednotlivé vlády, společně s mezinárodními organizacemi, neziskovými organizacemi a Mezinárodní kampaní za zákaz nášlapných min (*International Campaign to Ban Landmines, ICBL*). Ze všeobecných závazků, jež signatářské země Ottawské úmluvy přislíbily naplnit, vyplývá následující:

„1. Každý účastnický stát se zavazuje, že nikdy a za žádných okolností:

- a) nepoužije protipěchotní miny;
- b) nebude vyvíjet, vyrábět, jinak získávat, skladovat, ponechávat si protipěchotní miny nebo je přímo nebo nepřímo převádět jiným;
- c) nebude v žádném případě a nikomu napomáhat, nikoho podporovat nebo nutit, aby se zabýval jakoukoli činností, kterou tato Úmluva účastnickému státu zakazuje.

2. Každý účastnický stát se zavazuje ke zničení nebo k zajištění zničení všech protipěchotních min v souladu s ustanoveními této Úmluvy.“³⁵

Přijetím Ottawské úmluvy se signatářské země zavázaly zlikvidovat kompletní zásoby protipěchotních min do čtyř let, a zároveň do deseti let sanovat všechny zaminované oblasti na svém teritoriu. Dále úmluva zemím ukládá za povinnost poskytnout přímým obětem pozemních min stejně jako pozůstalým pomoc a péči. Signatářské státy navíc mají podporovat vzdělávací a informační programy, jejichž prostřednictvím bude předcházeno nežádoucím incidentům. Za relativní úspěch tohoto dokumentu se dá považovat fakt, že jej ratifikovalo 162 států a počet signatářských zemí postupně roste.³⁶ Do současnosti se podařilo na základě Ottawské úmluvy zlikvidovat více než 47 milionů kusů protipěchotních min.³⁷

³⁴ *Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on their Destruction* [online]. September 1997, [cit. 2016-4-28]. Dostupné z:

http://www.un.org/Depts/mine/UNDocs/ban_trty.htm. čl. 7.

³⁵ Ibid.

³⁶ V r. 2016 pravděpodobně přistoupí Srí Lanka. Progress in implementation of the anti-personnel mine ban convention. *Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel*

Výsledky Ottawské úmluvy jsou na druhou stranu poměrně limitující. I přesto, že mají účastnické státy povinnost udělit sankce jinému státu porušujícímu závazky plynoucí z úmluvy, mohlo by se to v některých případech jevit jako kontraproduktivní. Především tedy u států, které procházejí vleklými válečnými konflikty a nemohou tak realizaci dokumentu na svém teritoriu zcela naplňovat. Zpráva *Landmine Monitor* každoročně uvádí seznam signatářských zemí, které ustanovení Ottawské úmluvy porušují.³⁸ Další zásadní problém v tomto smyslu představuje absence vojenských velmocí mezi účastnickými zeměmi, neboť právě ty disponují největšími zásobami pozemních min.³⁹

Představitelé Bosny a Hercegoviny podepsali Ottawskou úmluvu 3. prosince 1997, tedy téměř po dvou letech od konce války. Vzhledem k relativně čerstvým zkušenostem z období konfliktu byla motivace pro účast na úmluvě zcela logická. Přistoupení bylo pro Bosnu a Hercegovinu zcela zásadní, a to ze dvou důvodů: zaprvé země získala větší možnost koordinovat vlastní aktivity v rámci mezinárodního společenství, čímž našla směr, jakým se má v rámci vyřešení otázky pozemních min na svém teritoriu ubírat. Druhým konkrétním důvodem pro podpis Ottawské úmluvy bylo právo požádat o pomoc při plnění závazků od jiných účastnických států.⁴⁰

Poválečná rekonstrukce

Po podpisu Daytonské dohody následovala mezinárodní intervence, jejímž cílem byla rekonstrukce válkou poničené Bosny a Hercegoviny. V rámci poválečné obnovy získala země potřebné finance ze zahraničí. Prvotní úkony zahrnovaly ustavení vládních struktur a vypořádání se s přímými následky války. Na začátku procesu rekonstrukce bylo klíčové důstojně pohřbít těla nalezená v masových hrobech, odminovat zasažená území, obnovit dodávky energií, zrekonstruovat nebo znovu vystavět budovy a veřejné instituce a v neposlední řadě vystavět dopravní komunikace. Teprve posléze mohlo dojít k projektům

Mines and on their Destruction [online]. December 2015, [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://www.apminebanconvention.org/newsroom/press-releases/detail/article/1449478528-progress-in-implementation-of-the-anti-personnel-mine-ban-convention/>.

³⁷ Ibid.

³⁸ Jedná se konkrétně o Afghánistán, Kolumbii, Irák, Jemen, Tunisko a Ukrajinu, u nichž došlo v roce 2014 k prokazatelnému použití protipěchotních min. (*Landmine monitor 2015* [online]. 2015 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: http://www.the-monitor.org/media/2152583/Landmine-Monitor-2015_finalpdf.pdf, s. 1)

³⁹ Mezi signatáři Ottawské úmluvy absentují mj. následující státy: USA, Rusko, Čína, Indie, Pákistán, Írán a Izrael.

⁴⁰ *Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on their Destruction* [online]. September 1997, [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: http://www.un.org/Depts/mine/UNDocs/ban_trty.htm, čl. 7.

zprostředkujícím návrat uprchlíků do vlastních domovů, řešení majetkových sporů a zřízení soudu, který by se zabýval válečnými zločiny. Všechny tyto zmíněné kroky poválečné obnovy musely nutně předcházet tomu, aby se obyvatelé Bosny a Hercegoviny vrátili zpátky do normálního života.⁴¹

Metody a přístupy odminování minami zasažených oblastí se od konce druhé světové války výrazně změnily. Od 90. let 20. století se rozšiřoval koncept tzv. humanitárního odminování (*humanitarian demining*), který je založen na důsledné kontrole odminování na celém podezřelém území. Během poválečné obnovy je totiž zásadní upřednostňovat bezpečnost na úkor rychlosti odstraňování min. Humanitární odminování je časově velmi zdlouhavým a náročným procesem, který si klade za cíl kompletní odstranění všech min a dalších explozivních zařízení. Výhody tohoto konceptu představují především maximální možné zajištění bezpečnosti v zemi s minimálním výskytem nehod spojených s explozí pozemních min a následná možnost vrácení půdy k běžnému užívání. Tím se tento přístup odlišuje od konceptu vojenského odminování (*military mine clearance*), který se z taktických důvodů soustředí na rychlé odminování v oblastech, kde je třeba, aby prošly vojenské jednotky. Vojenské odminování provádějí ženijní vojska během válečných konfliktů, přičemž se nebere ohled na civilní obyvatelstvo.⁴²

Odminování Bosny a Hercegoviny

Po podepsání Daytonského míru byli všichni vnitřní aktéři konfliktu nuceni odevzdat potřebnou evidenci zaminovaných lokalit. Na počátku shromáždila vojenská mise IFOR na teritoriu Bosny a Hercegoviny údaje o 15 600 takových oblastech.⁴³ Následná mírová mise SFOR zaevidovala 18 600 zasažených lokalit.⁴⁴ O odminování území společně s likvidací pozemních min se měly postarat všechny vnitřní vojenské složky v zemi (ABiH, HVO, VRS).⁴⁵ Nicméně k úspěšné realizaci tohoto úkolu nedošlo. Tento fakt si vysvětlují neochotou, nepřipraveností a špatnou koordinací vojenských složek. Pravděpodobně se ani neočekávalo, že rozsah problému bude tak závažný.

⁴¹ COLES, Kimberley. *Democratic Designs: International Intervention and Electoral Practices in Postwar Bosnia – Herzegovina* [online]. Michigan: University of Michigan Press, 2007 [cit. 2016-04-28]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=X_6Q0IvPwKIC&printsec=frontcover&dq=kimberly+coles,+democratic+designs&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwioyLTEILHMAhXkF5oKHbItCxgQ6AEIHDAA#v=onepage&q=kimberly%20coles%2C%20democratic%20designs&f=false. ISBN 978-04-720-6985-9. s. 48 – 51.

⁴² BOLTON, „Foreign aid landmine clearance“, s. 4 – 5.

⁴³ BOSNIA AND HERZEGOVINA, COUNCIL OF MINISTERS. *Bosnia and Herzegovina Mine Action Strategy (2009-2019)* [online]. 2008 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: www.bhmac.org/en/filedownload.daenet?did=414. s. 3.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ GRUJIĆ, „Bosnia and Herzegovina Demining 15 years later“.

Prvotním významným signálem, který byl v rámci realizace odminování v zemi učiněn, se stalo zřízení organizace *United Nations Mine Action Centre* (UNMAC) v květnu roku 1996. Vzhledem k tomu, že Bosna a Hercegovina byla ve špatné ekonomické situaci, financování zajišťovala OSN.⁴⁶ Hlavní pracovní náplní UNMAC bylo utvoření potřebných struktur a orgánů, které by se otázkou přítomnosti pozemních min zabývaly. Shromažďování dokumentace o lokalizaci zaminovaných oblastí měla v tomto období na starost mírová mise SFOR, jejímž primárním cílem bylo stabilizovat bezpečnostní situaci v zemi. Ve zmíněném roce zároveň došlo k otevření pěti regionálních center, která měla k dispozici okolo čtyřiceti pracovníků pro vykonávání aktivit spojených s minovou problematikou.⁴⁷

První fáze procesu

Během první etapy procesu odminování mezi lety 1996–1998 bylo v některých ohledech zaznamenáno významných úspěchů. Počet incidentů způsobených pozemními minami se výrazně snížil z průměrných padesáti měsíčně v roce 1995 na třicet ročně v roce 1998. Odminovací práce rovněž probíhaly v poměrně rychlém tempu; konkrétně okolo 6 km² sanovaného území za rok.⁴⁸ Prvotní výsledky se proto dají v porovnání s rokem 2013, kdy bylo sanováno území pouze o rozloze 1,9 km², považovat za relativně úspěšné.⁴⁹ Dále v tomto období vznikly detailnější mapy zobrazující zaminovaná území, které následně přispěly k větší bezpečnosti v dané otázce a taktéž pomohly deminérským týmům v lepší koordinaci jejich činností.⁵⁰

Podle názoru jednoho z pracovníků, který se odstraňováním min zabýval, bylo období mezi lety 1996–1999 v otázce odminování nejúspěšnější. Mezi lidmi panovalo všeobecné přesvědčení, že v Bosně dojde k rychlé nápravě vzniklé situace a daná problematika byla předním celospolečenským tématem. Výrazný zájem mezinárodního společenství pozoroval především ve spojitosti s přílivem zahraničních financí do země a pokrok v odminování byl tedy zcela znatelný. Od počátku tisíciletí však zaznamenal ve všech ohledech rapidní pokles, který přičítá ztrátě mezinárodní pozornosti.⁵¹

Bosna a Hercegovina se v úvodní etapě těšila velké intenzitě zahraniční pozornosti,

⁴⁶ BOSNIA AND HERZEGOVINA, COUNCIL OF MINISTERS, „Bosnia and Herzegovina Mine Action Strategy (2009-2019)“, s. 3.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ GRUJIĆ, „Bosnia and Herzegovina Demining 15 years later“.

⁴⁹ *Landmine monitor 2014* [online]. 2014 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://www.the-monitor.org/media/1716915/Landmine-Monitor-2014-Web.pdf>, s. 33.

⁵⁰ GRUJIĆ, „Bosnia and Herzegovina Demining 15 years later“.

⁵¹ Interview s Milanem STJEPANOVIĆEM, bývalým deminérem, Sarajevo – Grbavica 10. 2. 2016.

kteřá znamenala příliv financí na odminování země. Vzhledem k tomu, že Spojené státy stály za zprostředkováním Daytonské mírové dohody, měly pádný důvod a *de facto* i povinnost se o následné dění v Bosně a Hercegovině zajímat. Dohoda počítala s mezinárodním dohledem v zemi, který zpočátku zajišťovala mírová mise IFOR, později nahrazena misí SFOR. Obě mise, zřízené pod patronací NATO, kde mají vedoucí postavení právě Spojené státy, počítaly s nasazením desítek tisíc vojáků.⁵² Postavení USA korespondovalo i s vysokým počtem vojáků, které na obě mise vyslaly kontingent čítající celkem 16 tisíc amerických jednotek.⁵³

Z bezpečnostního hlediska představovaly pro americké vojáky největší riziko právě pozemní miny. Tato skutečnost se potvrdila už krátce po zahájení mise IFOR, když jeden z amerických vojáků přišel v důsledku exploze miny o život.⁵⁴ Z toho důvodu USA chápaly přítomnost pozemních min jako překážku pro úspěch mise. Za intenzivní kooperací USA, respektive NATO a bosenských entitních armád v otázce pozemních min zároveň stála i americká snaha získat potenciálního kandidáta pro členství v Severoatlantické alianci.⁵⁵

Postupné ochabnutí mezinárodního zájmu (a zejména USA) v přístupu k řešení sanace pozemních min v Bosně je dle Boltona očividná. Zásadní zlom nastal na přelomu tisíciletí, především v souvislosti s útoky 11. září 2001. Od té doby došlo ke změně kurzu zahraniční politiky USA ve smyslu boje proti terorismu. Centrum americké pozornosti se ve zmíněné době přesunulo více na Afghánistán a Irák. Dochází tak k postupnému úpadku zahraniční pozornosti, která je rovněž spjatá s přílivem financí na odminování země.⁵⁶

Druhá fáze procesu

Od roku 1998 bylo řízení UNMAC převedeno na bosenské autority, čímž pomyslně začala druhá fáze procesu odminování v zemi. Tento krok byl iniciován především ve snaze prokázat, že se země v průběhu mírotvorného procesu dostala do fáze, kdy si již bude za svoje problémy zodpovídat sama. I přes tento fakt, země stále neměla potřebné prostředky. Z toho důvodu byla i nadále závislá na zahraniční pomoci. Většina financí určená na odminování země byla zprostředkována třemi organizacemi, a to *International Trust Fund for Demining, Mine Victim Assistance* a *United Nations Development Programme*. Struktura zmíněných

⁵² IFOR zahrnovala sílu o 60 tisících jednotek, SFOR měla původně 31 tisíc jednotek, jejich počet však postupně klesal. Do roku 2001 jejich počet poklesl na 19 tisíc, následující rok na 12 tisíc a do roku 2004 na 7 tisíc jednotek. (Peace support operations in Bosnia and Herzegovina. *NATO* [online]. September 2015, [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52122.htm.)

⁵³ BOLTON, „Foreign aid and landmine clearance“, s. 101.

⁵⁴ HEDGES, Chris. Bosnia land mine kills U.S. soldier. *The New York Times* [online]. February 1996, [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1996/02/04/world/bosnia-land-mine-kills-us-soldier.html>.

⁵⁵ BOLTON, „Foreign aid and landmine clearance“, s. 101.

⁵⁶ BOLTON, „Foreign aid and landmine clearance“, s. 8.

organizací vyžadovala intenzivní vzájemnou koordinaci, avšak brzy se ukázalo, že nefunguje a zdroje pro účely odminování nejsou dostatečné.⁵⁷

Třetí fáze procesu

Přijetím zákona o odminování v roce 2002 (*Law on Demining*) vstoupil proces sanace Bosny a Hercegoviny do závěrečné, třetí fáze. Na jeho základě vznikla Komise pro odminování (*Demining Commission*) spadající přímo pod Ministerstvo pro občanské záležitosti. Jejím technickým článkem se stala organizace *Bosnia and Herzegovina Mine Action Centre* (BHMAC), o které se budu zmiňovat později.⁵⁸

V souvislosti se vznikem BHMAC byla Radou ministrů Bosny a Hercegoviny vydána první oficiální strategie na období 2002 - 2009. Stanovení roku 2009 jako závěrečného termínu, kdy budou pozemní miny v zemi odstraněny, vyplývalo z Ottawské úmluvy, jejíž závazky přislíbila Bosna a Hercegovina splnit.⁵⁹

Tato vize se s ohledem na omezené prostředky, kterými BHMAC disponovala, však ukázala jako nerealistická. Přesto v daném období došlo podle informací ze Strategického plánu (2009–2019) k určitým dílčím úspěchům jako jsou efektivnější nakládání s finančními prostředky a uspokojuvější výsledky v oblastech jako pomoc obětem či vzdělávání a informování veřejnosti. Konkrétní příklady však plán neuvádí, což daným informacím ubírá relevantnost. Co však představuje nejzásadnější přínos daného období, respektive let 2003 až 2006, je citelná redukce incidentů, jejichž frekvenci se podařilo snížit na tři oběti měsíčně.⁶⁰

Vzhledem k tomu, že teritorium Bosny a Hercegoviny nebylo v předchozím časovém intervalu kompletně odminováno, zažádaly vládní autority ostatní účastnické země Ottawské úmluvy o prodloužení lhůty. Žádosti bylo vyhověno a zemi tak byl prodloužen termín do roku 2019. V dané souvislosti byl Radou ministrů vypracován další strategický plán na období 2009–2019, který se stal zároveň i jedním ze zdrojů této bakalářské práce.⁶¹

Cíl plánu *Bosnia and Herzegovina Mine Action Strategy (2009–2019)* je definován jako „Zajištění pokračujícího a efektivního protiminového programu, který si dal za cíl vytvořit bezpečné prostředí pro normální a prosperující život všech občanů Bosny a Hercegoviny,

⁵⁷ GRUJIĆ, „Bosnia and Herzegovina Demining 15 years later“.

⁵⁸ BOSNIA AND HERZEGOVINA, COUNCIL OF MINISTERS, „Bosnia and Herzegovina Mine Action Strategy (2009-2019)“, s. 7.

⁵⁹ viz. kapitola Ottawská úmluva

⁶⁰ BOSNIA AND HERZEGOVINA, COUNCIL OF MINISTERS, „Bosnia and Herzegovina Mine Action Strategy (2009-2019)“, s. 4. (Údaj zahrnuje počet zraněných i mrtvých dohromady.)

⁶¹ Ibid., s. 9.

a plně integrovat do společnosti oběti, jež byly zasaženy minou.“⁶²

Jak již bylo zmíněno, naplnění cílů strategického plánu do roku 2019 vyplývá ze závazků Ottawské úmluvy, jež Bosna a Hercegovina do daného roku přislíbila dodržet. Plán v počátcích předpokládal, že se jej za daných podmínek, zahrnujících stabilní a kontinuální zahraniční financování, postupné modernizování výbavy, případně dodržování dílčích kroků plánu, podaří splnit.⁶³

Od roku 2009 do března 2016 bylo podle informací BHMACH celkem splněno okolo 50 % plánu. Do vypršení lhůty roku 2019 bude plán realizován podle odhadů pouze z 30 %.⁶⁴ V reakci na toto zjištění naplánoval BHMACH na rok 2017 revizi stávající strategie, po níž následně vydá návrh na další prodloužení lhůty pro naplnění Ottawské úmluvy. Již v současnosti vykazuje původní plán téměř tři a půl leté zpoždění, což je způsobeno nedostatkem financí. Původně plán totiž počítal s rozpočtem 40 milionů euro, přičemž organizace BHMACH operovala mezi lety 2009 - 2015 s rozpočtem dvojnásobně nižším, tedy okolo 20 milionů euro.⁶⁵ Tato informace mě tedy vede ke konstatování, že Radě ministrů Bosny a Hercegoviny se do roku 2019 nepodaří naplnit cíle stanovené ve Strategickém plánu.

Podle prvotních odhadů bude termín, kdy dojde k odstranění všech pozemních min v Bosně a Hercegovině a splnění závazků Ottawské úmluvy pravděpodobně přesunut na rok 2024. Tato informace však nepochází z oficiálních vyjádření, a tak se dá považovat pouze za spekulaci.⁶⁶

Mezinárodní pomoc

V následující podkapitole bych chtěl výše zmíněné doložit na konkrétních údajích. Skutečnost, že v případě Bosny a Hercegoviny dochází k postupnému poklesu financí, jež země získává v rámci mezinárodní pomoci, vyplývá z dat výročních zpráv *Landmine Monitor*. Pro ilustraci situace jsem vybral éru mezi lety 2008-2014, abych tak lépe přiblížil současný stav ohledně objemu mezinárodní pomoci, kterou Bosna a Hercegovina každoročně dostává.

V roce 2008 obdržela Bosna a Hercegovinu od zahraničních dárců⁶⁷ celkem 24,6

⁶² BOSNIA AND HERZEGOVINA, COUNCIL OF MINISTERS, „Bosnia and Herzegovina Mine Action Strategy (2009-2019)“ [online]. 2008 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: www.bhmac.org/en/filedownload.daenet?did=414.

⁶³ Ibid., s. 7.

⁶⁴ Interview se Svjetlanou LULEDŽIJOU, mluvčí organizace BHMACH. Sarajevo 12. 2. 2016.

⁶⁵ TOE, Rodolfo. Demining in Bosnia slowed by lack of funds. *BalkanInsight* [online]. April 2016, [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://www.balkaninsight.com/en/article/demining-in-bosnia-slowed-by-lacking-funds-04-01-2016>.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Pětici největších dárců tvoří USA, EU, Japonsko, Norsko a Nizozemsko. (*Landmine monitor 2014* [online]).

milionu dolarů a v následujícím roce sumu, která činila 18,5 milionu dolarů.⁶⁸ Zhruba do roku 2009 země téměř pravidelně figurovala mezi pěticí největších příjemců mezinárodní pomoci.⁶⁹ Výjimku tvořil ještě rok 2013, kdy se Bosna opět zařadila mezi největší recipienty, a to se sumou 23,1 milionu dolarů.⁷⁰ I přes tuto skutečnost lze v objemu mezinárodní pomoci pozorovat klesající trend. Roku 2010 činila mezinárodní pomoc Bosně a Hercegovině 11,8 milionu a v roce 2012 se jednalo o 9,2 milionu. V posledním sledovaném roce 2014 pomoc představovala částku 8,7 milionu dolarů, což tvoří téměř třetinu objemu zahraniční pomoci v porovnání s rokem 2008. V žebříčku největších příjemců mezinárodní pomoci poklesla roku 2014 až na 14. místo.⁷¹

BHMAC - Bosnia and Herzegovina Mine Action Center

Organizace BHMAC (*Bosnia and Herzegovina Mine Action Center, BHMAC*) vznikla sloučením entitních center z Federace Bosny a Hercegoviny a Republiky srbské (*Entity Mine Action Center*). Ústředí organizace sídlí v Sarajevu a Banja Luce, nicméně v zájmu zajištění větší efektivity náplní aktivit BHMAC byly zřízeny další regionální pobočky ve městech: Sarajevo, Mostar, Bihać, Tuzla, Pale, Banja Luka, Travnik a Brčko. Mezi konkrétní aktivity, jimiž se BHMAC zabývá, patří správa centrální databáze shromažďující záznamy o lokaci zaminovaných oblastí, asistence obětem a jejich příbuzným, sanace zaminovaných oblastí, likvidace pozemních min a další nevybuchlé munice (*unexploded ordnance, UXO*) a v neposlední řadě informování a vzdělávání veřejnosti v otázce minové problematiky.⁷²

Pomoc obětem

Od roku 1992 bylo v důsledku exploze miny zasaženo podle údajů BHMAC celkem 8 358 osob, z toho za období během války 6 351 osob, od roku 1996 dohromady 1 735 osob a u celkem 272 případů není znám přesný rok incidentu. Od konce války zahynulo v důsledku exploze min dohromady 604 osob. Při sanačním procesu Bosny a Hercegoviny došlo

2014 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://www.the-monitor.org/media/1716915/Landmine-Monitor-2014-Web.pdf>, s. 3.)

⁶⁸ *Landmine monitor 2015* [online]. 2015 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: http://www.the-monitor.org/media/2152583/Landmine-Monitor-2015_finalpdf.pdf, s. 54.

⁶⁹ Pětice největších příjemců zahraniční pomoci se každoročně mění, zpravidla v ní však figuruje Afghánistán. V roce 2014 pěticí doplnily následující země: Laos, Irák, Angola a Kambodža.

⁷⁰ *Landmine monitor 2014* [online]. 2014 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://www.the-monitor.org/media/1716915/Landmine-Monitor-2014-Web.pdf>, s. 46-47.

⁷¹ *Ibid.*, s. 50.

⁷² BHMAC Organization Chart, BHMAC [online]. [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://www.bhmac.org/en/stream.daenet?kat=65><http://www.bhmac.org/en/stream.daenet?kat=84>.

dohromady k 116 incidentům, jejichž oběťmi se stali deminěři, z nichž 47 skončilo smrtelně.⁷³

BHMAC se deklaruje jako organizace, jejímž cílem je mj. poskytnout pomoc obětem incidentů, které byly zapříčiněny explozí pozemních min. Kromě přímých obětí incidentů, pomoc zahrnuje rovněž jejich pozůstalé. Podle prohlášení je snahou BHMAC především začlenit postižené osoby zpátky do společnosti a zajistit jim finanční podporu, případně zaměstnání. Další aspekt daných aktivit zahrnuje psychologickou pomoc obětem se ztrátou sebedůvěry a změnu přístupu společnosti k postiženým osobám.⁷⁴

V daném kontextu se nabízí otázka, do jaké míry se realizuje to, co organizace BHMAC deklaruje jako jeden ze svých cílů. V prvé řadě bych se pozastavil nad pomocí obětem při hledání zaměstnání. Míra nezaměstnanosti v Bosně a Hercegovině se v současnosti pohybuje nad čtyřiceti procenty, což může pomoc při hledání zaměstnání značně zkomplikovat.⁷⁵ Přestože k dané problematice nemám relevantní data, dovoluji si tvrdit, že efektivita úspěšnosti při hledání povolání postiženým osobám nebude vysoká.

Dále na základě výzkumu soudím, že praxe může být mnohdy odlišná, než jak deklaruje BHMAC. Za ilustrativní příklad pro toto tvrzení mi slouží zprostředkované zkušenosti Sabahudina Ramiće, který byl ve věku patnácti let povolán k obraně Sarajeva. Během vojenské hlídky explodovala pozemní mina, když ji jeho přítel nedopatřením aktivoval. Následkem exploze přišel jeho přítel o chodidlo a pana Ramiće zasáhla střepina do lýtky. Za zarážející považuji skutečnost, že příteli pana Ramiće nebyl přiznán nárok na invalidní vozík, i přesto, že není schopen chůze. Podobných případů, kdy nebyla obětem incidentů poskytnuta deklarovaná pomoc, prý existuje více.⁷⁶

Informování veřejnosti

Velmi podstatnou roli v řešení otázky pozemních min hraje preventivní informování veřejnosti. S cílem předejít potenciálním nehodám se tato nutná součást aktivit BHMAC podílí na trvalém redukování počtu obětí. Veřejnost je informována formou edukativních seminářů, případně diskusemi v médiích, jejichž cílem je existující riziko stále připomínat.⁷⁷

Jak jsem se již dříve zmiňoval, mezi nejzranitelnější jedince v dané otázce patří děti. Je

⁷³ Interview se Svjetlanou LULEDŽIJOU, mluvčí organizace BHMAC. Sarajevo 12. 2. 2016.

⁷⁴ BEURDEN, „Landmines in Bosnia and Herzegovina“, s. 7.

⁷⁵ *Trading Economics* [online]. February 2016 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z:

<http://www.tradingeconomics.com/bosnia-and-herzegovina/unemployment-rate>.

⁷⁶ Interview se Sabahudinem RAMIĆEM, který během války bránil město. Sarajevo 6. 2. 2016.

⁷⁷ *BHMAC – Mine Risk Education* [online]. c2016 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z:

<http://www.bhmac.org/en/stream.daenet?kat=65>.

to logicky způsobeno jejich snahou poznávat okolní svět, což je může v rámci dětských her zavést do rizikových lokalit. Z toho důvodu je nutné věnovat zvýšenou pozornost především jim. V souvislosti s informovaností dětí a mladistvých se v roce 2014 podařilo implementovat do školních osnov povinnou výchovu prevence bezpečnosti.⁷⁸ Konkrétní analýzu úspěšnosti dané výchovy se mi nepodařilo dohledat a pravděpodobně ji bude možné vypracovat až s větším časovým odstupem. Její zakotvení v osnovách však vnímám jako pozitivní aspekt v řešení otázky pozemních min v zemi.

K dalším skupinám obyvatel, které mohou být mnohem častěji ohroženy minami, a tudíž k nim častěji směřují informační kampaně, patří venkovské obyvatelstvo. Tato složka bosenské populace je v porovnání s městským obyvatelstvem zpravidla mnohem více vystavována nebezpečí pozemních min, vzhledem k určité izolovanosti venkova. Rurální obyvatelstvo je současně mnohem závislejší na zdrojích z lesních porostů, které jsou dodnes v některých oblastech velmi hustě zaminovány.

Všechny informační projekty řídí organizace BHMACH za asistence UNICEF, která daným aktivitám zajišťuje převážně technickou a finanční podporu. Nejrozšířenější způsob přenosu informací směrem k veřejnosti představují plakáty, brožury, značky či prezentace ve školách.⁷⁹ Podle BHMACH se organizace prostřednictvím těchto činností závažnou měrou zasadila za snížení počtu obětí, především dětí. Jen za loňský rok bylo v rámci 35 projektů informováno o rizicích spojenými s pozemními minami přes 35 450 osob.⁸⁰

Vyznačování zaminovaných oblastí

Nedílnou součástí řešení otázky pozemních min, která předchází samotné sanaci zaminované oblasti, je proces vyznačování. Lepší bezpečnostní situace tak může být zajištěna pouze v případě, když budou zaminovaná území viditelně označena a vytyčena, tak aby se jim místní obyvatelé či turisté vyhýbali. Ještě v roce 1999 nebyla v Bosně a Hercegovině minová pole prakticky vůbec vytyčena ani označena oficiálními značkami.⁸¹ Místní obyvatelé se proto často uchýlovali k improvizacím metodám, jimiž by na riziko přítomnosti min upozornili. Tyto metody zahrnovaly označování prostřednictvím sklenic usazených v zemi nebo na nebezpečí přítomnosti min poukazovaly hromady kamení případně zkřížené větve. Další metodou bylo kupříkladu rozhazování malých kamenů podél bezpečné stezky. Za oficiální

⁷⁸ Interview se Svjetlanou LULEDŽIJOU, mluvčí organizace BHMACH. Sarajevo 12. 2. 2016.

⁷⁹ BHMACH – *Mine Risk Education* [online]. c2016 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://www.bhmac.org/en/stream.daenet?kat=65>.

⁸⁰ Interview se Svjetlanou LULEDŽIJOU, mluvčí organizace BHMACH. Sarajevo 12. 2. 2016.

⁸¹ *Landmine and cluster munition monitor* [online]. September 2011 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: http://archives.the-monitor.org/index.php/cp/display/region_profiles/theme/836.

počátek permanentního vyznačování a vytyčování zaminovaných oblastí se považuje rok 2002, což se pojí se vznikem odminovacího zákona.⁸²

Naneštěstí, jak uvádí *Landmine and Cluster Munition Monitor*: „neexistuje žádné preventivní opatření k zajištění účinného vyloučení civilního obyvatelstva ze zaminovaných oblastí“.⁸³ V současnosti je nejběžnější vyznačovací technikou ohrazení podezřelé oblasti červenou nebo žlutou policejní páskou s nápisem „miny“. Dále na přítomnost těchto zařízení upozorňují červené varovné cedule s vyobrazenou lidskou lebkou, které doplňují nápisy „*Pazi mine/ nazu mine*“ neboli „pozor mina“. Objevují se i jiné popisky jako například „*Opasnost od mina – rizično područje*“ („Nebezpečí min - riziková oblast“).⁸⁴

Krajně znepokojující je v tomto smyslu skutečnost, že se varovné značky a oficiální označení používají k ryze soukromým účelům. Existují případy, kdy někteří obyvatelé využívají těchto typů označení, aby zamezili vstupu na svůj soukromý pozemek či do objektu, čímž však závažně snižují kredibilitu oficiálně označených, reálně zaminovaných území. V rámci exkurze k ruinám bobové dráhy na hoře Trebević jsem se dostal do oblastí, kde jsou pozemní miny stále přítomny. Místní průvodce a zároveň jeden z respondentů mého výzkumu nás varoval, abychom za žádných okolností nescházeli z vyznačených stezek. Na mou otázku, kde se varovné značky nacházejí, pokud jsme na rizikovém území, odpověděl, že je místní záměrně zcizují. Následně je pak většinou prodávají turistům jako „nevšední suvenýr“ z Bosny a Hercegoviny.⁸⁵

Sanace zaminovaných oblastí a likvidace pozemních min

Následně po vyznačení zaminovaného území je nutné rozdělit jej na tzv. pracovní řádky (*working lanes*). Poté se přistupuje k přemístění vegetace a kamení za účelem získání lepšího přehledu v terénu. V případě, že je území dostatečně ploché, používají se speciální stroje sloužící k přemístění vegetace, odhalení zeminy či detonaci zařízení. Tyto stroje jsou vyrobeny z pancéře, aby byly schopny odolat případné explozi pozemní miny. Dále přicházejí na řadu deminěři s manuálními detektory, kteří mají za úkol miny detekovat, opatrně přemístit a v konečné fázi dochází k jejich likvidaci v prostorách k tomu určených. Pro podobné účely

⁸² *Landmine and cluster munition monitor* [online]. September 2011 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: http://archives.the-monitor.org/index.php/cp/display/region_profiles/theme/836.

⁸³ *Landmine and cluster munition monitor* [online]. [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://archives.the-monitor.org/index.php/publications/display?url=lm/1999/bosnia.html#Heading9539>.

⁸⁴ *Landmine and cluster munition monitor* [online]. [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://archives.the-monitor.org/index.php/publications/display?url=lm/1999/bosnia.html#Heading9539>.

⁸⁵ Interview s Milanem STJEPANOVIĆEM, bývalým deminěrem. Sarajevo – hora Trebević 10. 2. 2016.

jsou často používáni speciálně trénovaní psi, kteří dokáží miny lokalizovat.⁸⁶

Přes některé snahy o inovace v odminovacích technikách (mj. trénované krysy, včely, roboti, radary či vzdušné balóny) se dlouhodobě ukazuje, že nejefektivnější metody představují technologicky ty nejjednodušší. Z toho důvodu je ve valné většině případů odminování realizováno prostřednictvím deminérů vybavených pouze jednoduchými nástroji (zahradnická lopatka, šroubovák aj.).⁸⁷

⁸⁶ BEURDEN, „Landmines in Bosnia and Herzegovina“, s. 8.

⁸⁷ BOLTON, „Foreign aid and landmine clearance“, s. 5.

Současná situace

Bosna a Hercegovina v novém tisíciletí

Podle poslední výroční zprávy *Landmine Monitor 2015*, která identifikuje čtyři stupně zasažení pozemními minami,⁸⁸ spadá Bosna a Hercegovina i v roce 2016 do kategorie s nejvyšší kontaminací pozemních min na světě (*massive antipersonnel mine contamination*). Do této skupiny, která je definována zamořeností teritoria vyšší než 100 km², jsou zařazeny vedle Bosny a Hercegoviny následující státy: Afghánistán, Angola, Ázerbájdžán, Chorvatsko, Kambodža, Čad, Irák, Thajsko, Turecko, *Západní Sahara*.⁸⁹

Za účelem přiblížit současnou situaci společně s pokrokem, jež je v této oblasti uskutečňován, předkládám komparaci číselných údajů. Ty se vztahují ke kontaminaci pozemními minami v Bosně a Hercegovině z let 2009 a 2016. Ve strategickém plánu, který byl roku 2009 zveřejněn, se uvádí, že velikost podezřelých oblastí s nebezpečím exploze pozemních min v zemi činí 1 573 km², tedy více než 3 % teritoria Bosny a Hercegoviny. Podle informací organizace BHMACH z poloviny února roku 2016 se rozloha podezřelých oblastí podařila zredukovat na 1 149,9 km², což odpovídá zhruba 2,3 %. Prostřednictvím operací systematického průzkumu bylo v roce 2009 definováno 13 077 kontaminovaných oblastí (minová pole), jejichž počet poklesl po sedmi letech na 9 018 oblastí. V roce 2009 se odhadovaný počet min a nevybuchlé munice⁹⁰ v zemi pohyboval okolo 220 tisíc kusů explozivních zařízení, zatímco podle nejnovějších informací se tato cifra snížila o téměř dvě třetiny na 82 tisíc kusů těchto zařízení.⁹¹

I po více než dvou dekadách od skončení války v Bosně a Hercegovině je zřejmé, že přítomnost pozemních min na bosenském teritoriu Bosny a Hercegoviny nadále ovlivňuje život obyvatel, kteří zde žijí. Škála dopadů může být různá a jejich míra se u každého jednotlivce může významným způsobem lišit (viz dále). Nicméně je na místě zmínit, že se dodnes nepodařilo docílit zcela „volného pohybu“. Obyvatelé jsou i nadále omezováni ve vstupu do některých oblastí, především lesů, polí a hor. Nejvíce se to projevuje při vstupu na

⁸⁸ Podle kontaminace pozemními minami jsou státy rozděleny do následujících kategorií: *massive antipersonnel mine contamination* - více než 100km² zasaženého území dané země; *heavy antipersonnel mine contamination* – od 20 do 100km²; *medium antipersonnel mine contamination* – od 3 do 20 km²; *light antipersonnel mine contamination* – méně než 3 km². (*Landmine monitor 2015* [online]. 2015 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: http://www.the-monitor.org/media/2152583/Landmine-Monitor-2015_finalpdf.pdf.)

⁸⁹ Sporné území, jež Maroko považuje za svoji integrální součást.

⁹⁰ Nevybuchlá munice odpovídá dvěma anglickým pojmům, a sice *Explosive Remnants of War* (ERW) a *Unexploded Ordnance* (UXO). Zahrnuje celou řadu výbušných zbraní (bomby, granáty, šrapnely), které neexplodovaly v době války.

⁹¹ BOSNIA AND HERZEGOVINA, COUNCIL OF MINISTERS, „Bosnia and Herzegovina Mine Action Strategy (2009-2019)“, s. 5.

území lesů, která člověku přirozeně poskytují zdroje obživy. K většině nehod spojených s explozí min dojde právě tam, neboť pozemní miny nejsou často v lesní vegetaci viditelné. Navíc jsou někteří Bosňané z existenciálních důvodů nuceni podstoupit riziko a do zaminovaného lesa vstoupit, aby si nasbírali dřevo. Pravidelně se pak objevují v médiích zprávy, které informují o dalších obětech, které se podobné riziko rozhodly podstoupit.⁹²

Povodně 2014

Povodně z května 2014 výrazným způsobem postihly některé části střední a jihovýchodní Evropy.⁹³ Mezi nejvíce postižené se zařadila rovněž Bosna a Hercegovina, především v povodí řek Bosna, Drina, Sáva a Vrbas na severu a severovýchodě země. Následkem této přírodní katastrofy byla zaplavena mnohdy již vyznačená minová pole, z nichž se jednotlivá výbušná zařízení rozptýlila volně do okolí po proudu řeky. Z celkové plochy 831, 4 km², která byla postižena povodněmi, se přesně 48, 96 km² území Bosny a Hercegoviny nacházelo v dosud neočištěných oblastech.⁹⁴ Dalším závažným následkem povodní byly sesuvy půdy ohrožující bezpečnost obyvatel v zasažených oblastech.

Následně po povodních byla v médiích spuštěna kampaň, která si dala za cíl informovat místní obyvatele o možných rizicích. V rámci kampaně bylo distribuováno okolo 10 tisíc informačních brožur, dobrovolnické týmy mimo to rozmístily či obnovily téměř 2 200 varovných značek a upozornění před nebezpečím volně roztroušených zařízení.⁹⁵

Rekonstrukční týmy musejí podstupovat značné riziko, aby zbavily oblasti od pozemních min, které zde byly rozptýleny. Tato činnost je značně zdlouhavá a náročná, a je jí třeba provést dříve než jsou do zatopených oblastí povolány další pracovními týmy, které mají pomoci s dalšími následky povodní, konkrétně opravou obydlí, čištěním studen, kanalizací apod.

⁹² BIACH, Michael. Bosnia mines still kill 20 years later. *Al Jazeera*[online]. February 2014, [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2014/02/bosnia-mines-still-kill-20-years-later-201425131626160304.html>.

⁹³ Povodně si v Bosně a Hercegovině vyžádaly 24 obětí.

⁹⁴ ORAHOVAC, Ahdin. Responding to environmental challenges with a view to promoting cooperation and security in the OSCE area. *22nd OSCE Economic and Environmental Forum*[online]. September 2014, [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://www.osce.org/secretariat/123394?download=true>.

⁹⁵ ZDRALE, Goran. BHMACH operational activities during and after year natural disasters in BiH. *Second Preparatory Meeting of the OSCE 23rd Economic and Environmental Forum* [online]. May 2014, [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://www.osce.org/pc/156381?download=true>.

Terénní výzkum

Úvod

V rámci bakalářského projektu jsem zrealizoval terénní výzkum ve snaze shromáždit originální data, která by práci dodala jiný rozměr. Vzhledem k tomu, že se zabývám mj. otázkou dopadů, které představují miny, zajímaly mě názory konkrétních lidí, pro které může být nebezpečí každodenní realitou. Mým cílem bylo sesbírat v Bosně a Hercegovině potřebný materiál, na jehož základě bych byl schopný odpovědět na výzkumné otázky, které jsem představil v úvodu bakalářské práce.

Pro terénní výzkum jsem se rozhodl využít výhod kvalitativní metody. Za ně považuji především možnost získat podrobný popis a vhléd při zkoumání jedinců v přirozeném prostředí a možnost hledat příčinné souvislosti. Sběr dat a informací jsem realizoval prostřednictvím interview na základě vypracovaných dotazníků, doplněné taktéž volbami narativních a neformálních rozhovorů. Dotazník mi posloužil jako základní materiál pro vyhodnocení celého výzkumu, jeho obě verze (v češtině i bosenštině) se nacházejí v příloze práce. Za podobně přínosné považuji taktéž poznatky z vyprávění obyvatel, které jsem si zaznamenal do svého terénního deníku.

Před samotnou cestou se mi jako největší komplikace jevila určitá citlivost celého tématu. Uvědomoval jsem si, že válka společně s hrozbou pozemních min v Bosně může v některých lidech vyvolávat nepříjemné reminiscence na nedávnou minulost, stejně jako neochotu o těchto skutečnostech mluvit. Příjemným překvapením mi však byl fakt, že jsem se s podobnými projevy odmítnutí nesetkal. Naopak jsem se seznámil s lidmi, jejichž ochota a sdílnost hovořit o vlastních zkušenostech významným způsobem přispěly k výsledkům celého výzkumu.

Během výzkumu v Bosně a Hercegovině jsem se pohyboval převážně v Sarajevu, jeho okolí a ve městě Mostar. Je pravda, že se *a priori* nejedná o nejvíce zasažené lokality, nicméně získané poznatky byly velmi cenné pro utváření kontextuálního rámce minové problematiky, jež bude možné uplatnit v komplexnějším výzkumu v budoucnu. S cílem dosáhnout při výzkumu co největší autentičnosti a ve snaze předejít možnému zkreslení informací jsem zvolil jako výchozí jazyk zkoumání bosenštinu namísto plánované angličtiny. Navíc jsem si byl vědom skutečnosti, že znalost angličtiny především mezi staršími lidmi nebude příliš vysoká. Vypracovaný dotazník jsem si nechal přeložit do bosenštiny. Jeho rozsah jsem koncipoval tak, aby nebyl pro respondenty příliš časově náročný, a zároveň abych získal potřebné informace. Dotazník se skládá ze sedmi základních otázek a dalších

doplňujících podotázek. Co se povahy dotazů týče, vztahují se téměř k celému spektru zkoumání kvalitativního výzkumu od otázek na zkušenosti, chování, názory, hodnoty přes pocitové otázky až po znalostní dotazy. Vzhledem ke svým slabým znalostem bosenštiny jsem požádal svoji kamarádku a kolegyni, studentku Balkanistiky Masarykovy univerzity v Brně, aby mi při výzkumu asistovala.

Průběh výzkumu

Celý výzkum probíhal od 5. do 17. února 2016. Potřebné respondenty výzkumu jsem vybíral zcela náhodně, na veřejných místech jako náměstí, parky, kavárny, univerzita, knihovna anebo nádraží. Společně s mojí kolegyní jsme se snažili oslovovat potenciální účastníky výzkumu takovým způsobem, aby se necítili nepříjemně anebo obtěžováni během svých činností. Na počátku každého interview bylo nutné představit se a vysvětlit cíl mého zkoumání. Za celou dobu jsem se neseťkal s odmítavým přístupem nebo jinými negativními reakcemi, naopak mi byla většina dotázaných významným způsobem nápomocna.

Pro účely výzkumu jsem prostřednictvím dotazníků získal data od devatenácti respondentů, jedenácti žen a osmi mužů. Věkový průměr respondentů činil 31,7 let, nejmladšímu bylo v době zkoumání 21 let a nejstaršímu 60 let. Většina dotazovaných (celkem šestnáct respondentů) pocházela ze Sarajeva a jeho okolí, dva pocházeli z Mostaru a jeden dotazovaný z města Žepče, jež se nachází v centrálním Zenicko-dobojském kantonu ve Federaci Bosny a Hercegoviny. Jsem si vědom skutečnosti, že daný výběr respondentů rozhodně nemůže představovat reprezentativní vzorek populace Bosny a Hercegoviny. Nutno dodat, že to ani nebyl primární záměr mého zkoumání. Za daných okolností si však dovolím svoje zjištění v některých případech zobecnit, abych tak alespoň částečně ilustroval situaci týkající se problematiky pozemních min v zemi. V následujících pasážích se budu věnovat informacím získaných prostřednictvím dotazníkového šetření.

Výsledky výzkumu

V této části uvádím výsledky výzkumu, které jsou rozděleny podle jednotlivých otázek dotazníku.

Jakým konkrétním způsobem váš život ovlivňuje fakt, že se v Bosně nachází velké množství min?

Znění první otázky bylo spojeno s konkrétním dopadem přítomnosti pozemních min v zemi na život obyvatel. Frekventovanou odpovědí bylo, že přítomnost min vyvolává

v dotázaných pocit nebezpečí, neklidu a strachu o nejbližší rodinné příslušníky. Několik dotázaných uvedlo, že jsou omezení ve volném pohybu při vycházkách v horách či lesích, kde je riziko kontaktu s pozemní minou přirozeně vyšší. Zajímavým zjištěním, které je částečně založeno taktéž na osobních dojmech, pro mě bylo, že převážně na mladší respondenty nemá hrozba min žádný nebo nepříliš velký vliv. Takto odpověděli celkem čtyři dotázaní, jimž bylo mezi 22 - 26 lety. Podle dalších výpovědí bere tato generace dvacetiletých, kteří si válku nepamatují nebo se narodili až po ní, přítomnost min jako fakt a problematickým oblastem se jednoduše vyhýbá.

Pouze jednou se mi dostalo odpovědi, že přítomnost min v Bosně a Hercegovině způsobuje problémy v zemědělství. Tato odpověď by pravděpodobně zazněla mnohonásobně častěji za předpokladu, že bych se dotazoval i obyvatel na venkově, kteří jsou na zemědělství nebo lesnictví závislí v mnoha případech kompletně. Venkovská sídla, převážně ta nacházející se v oblastech válečné fronty, jsou toho nejvěrnějším příkladem. Venkovské obyvatelstvo žijící v těchto oblastech musí často z existenčních důvodů využívat jediného dostupného zdroje obživy, který jim poskytuje les a jeho vegetace.

I přes varovná označení se někteří obyvatelé vydávají do zaminovaných lesů, aby tak získali tolik potřebný artikl, který pro ně představuje dřevo, případně zvěř, lesní plody apod. Častý vstup na takové území vede k vypjatým stresovým situacím, které se mohou později promítnout na psychické stránce osob, jež jsou tomuto riziku po delší dobu vystavovány. Přítomnost pozemních min zachovává nejistotu a stupeň sociální dysfunkce v post-konfliktních společnostech.⁹⁶

V jaké vzdálenosti od vašeho domu se nachází nejbližší minové pole?

Druhý dotaz se týkal vzdálenosti obydlí respondentů od nejbližšího minového pole, což je druh informace, který je možné vyhodnotit kvantitativním způsobem. Z celkového počtu dotázaných patnáct uvedlo konkrétní cifru, dva nevěděli, jeden odpověděl „blízko“ a jeden respondent odpověděl, že minová pole v blízkosti jeho obydlí nejsou. Zprůměrováním hodnot jsem došel k výsledku 18,4 km, což je průměrná vzdálenost obydlí účastníků výzkumu od nejbližšího minového pole. I přes skutečnost, že Sarajevo nepatří k nejvíce ohroženým lokalitám, považuji zmíněnou vzdálenost za poměrně blízkou.

Za hranici bezprostřední blízkosti obydlí respondentů a zaminovaných území jsem si

⁹⁶ HENIG, David. Iron in the soil: Living with military waste in Bosnia-Herzegovina *Anthropology Today* [online]. February 2012, vol. 28, iss. 1. [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-8322.2012.00851.x/epdf>.

stanovil hranici 5 km. Tato cifra může dle mého názoru představovat maximální vzdálenost, kterou lidé běžně zdolávají i pěší chůzí během svých každodenních činností, kupříkladu při cestě do zaměstnání, školy či jiných institucí. Do zmíněné kategorie vzdálenosti do 5 km od zaminovaného území spadá devět respondentů z celkových patnácti, kteří mi odpověděli relevantním údajem, což představuje 60 %. Jinými slovy takový vzorek populace se může během svých každodenních činností dostat do bezprostřední blízkosti k zaminovanému území.

Lze pozorovat nějaký pokrok v procesu odminování země?

Cílem třetího dotazu bylo zjistit, zda bosensko-hercegovské obyvatelstvo v procesu odminování země pozoruje nějaký pokrok. Z devatenácti odpovědí celkem šest respondentů určitý pokrok pozoruje, osm pokrok nezaznamenalo a pět respondentů nevedlo žádnou odpověď nebo nevědělo. Dva z dotázaných, kteří pokrok nepozorují, dle svých zkušeností proces odminování považují za úpadkový a přístup deminérů za nepečlivý a nezodpovědný. Podle tvrzení jednoho z nich je zcela běžnou praxí, že týmy deminérů v zaminovaných lesích postupují takovým způsobem, že odminují pouze jeho okraje, avšak za očištěné prohlásí celé rizikové území.⁹⁷ Stejně tak prý existují případy, kdy deminéri v některých venkovských sídlech často ani neprovádí technický průzkum terénu a prohlásí území za bezpečné pouze na základě dotazu někoho z místních. Nutno přiznat, že pro takové tvrzení nemá dotyčný žádné důkazy.

Jakých konkrétních zásad se musíte držet, abyste předešel neštěstí způsobenému minou? Kde a jakým způsobem je společnost informována o rizicích pozemních min?

Čtvrtá a pátá otázka se týkala informovanosti obyvatel o zásadách bezpečnosti, jak předcházet nehodám vyvolaných explozí miny a zároveň o způsobech, jakými je veřejnost o těchto rizicích informována. Všichni respondenti byli alespoň nějakým způsobem obeznámeni se základními zásadami bezpečnosti, jichž je třeba dbát. Nejfrekventovanější odpovědi byly na první pohled zcela logické zásady např.: držet se vyznačených stezek, sledovat varovná označení, vyhýbat se rizikovým oblastem a vychovávat rodinu k odpovědnosti. Pracovnice organizace BHMACE Branka Vitković dodává: „Aby nedošlo k nežádoucím incidentům, je nutné neodminovat území vlastními silami, tuto činnost mohou provádět pouze organizace, jež jsou za ni odpovědné. Dále se nedoporučuje chodit do oblastí bývalých demarkačních linií, případně se dotýkat podezřelých objektů vyrobených z kovu či

⁹⁷ Interview s Milanem STJEPANOVIĆEM, bývalým deminérem. Sarajevo – hora Trebević 10. 2. 2016.

plastu, pokud víme, že se nacházejí v nebezpečné oblasti.“⁹⁸

Nejčastěji respondenti uvedli, že informace o problematice pozemních min získávají prostřednictvím školy a médií. Mezi dalšími odpověďmi figurovala například rodina, zaměstnání nebo organizace BHM MAC. Jeden z respondentů se domnívá, že se problém v současnosti značně přehlíží a informací se veřejnosti dostávají až tehdy, když dojde k vážné nehodě.

Máte ve svém okolí někoho, kdo se stal obětí nášlapné miny?

Prostřednictvím dalšího dotazu jsem se snažil zjistit, kolik respondentů zná ve svém okolí blízkých někoho, kdo se stal obětí pozemní miny. Domnívám se, že i dvě dekády po skončení války téma stále rezonuje ve společnosti a má silný sociálně psychologický dopad. K jeho utváření a prohlubování dochází podle mého názoru formou zkušeností případně zážitků osob, které byly přímé explozi pozemní miny vystaveny. Podle sesbíraných dat dohromady deset respondentů má (mělo) ve svém okolí někoho, kdo se stal obětí exploze pozemní miny. Tento vzorek nadpoloviční většiny by tak mohlo být jen stěží možné vztáhnout k celé populaci Bosny a Hercegoviny, nicméně do určité míry vypovídá o rozsahu celého problému.

Co je podle Vašeho názoru příčinou toho, že se ani dvacet let po válce nepodařilo zlikvidovat všechny miny v Bosně?

Formou posledního dotazu jsem zjišťoval, proč se ani po více než dvaceti letech od konce války nepodařilo pozemní miny v zemi odstranit. Uvědomuji si, že odpovědi na tento dotaz nebudou nic více než jen subjektivními názory jednotlivců, na druhou stranu i ty vycházejí z reálné situace v zemi. Sesbíraný výčet odpovědí jsem rozdělil do čtyř větších kategorií, které se však částečně prolínají. Celkem desetkrát respondenti výzkumu uvedli jako hlavní důvod pro neúspěšné ukončení procesu odminování problém korupčního prostředí bosenské politické scény. Další potenciální odůvodnění jsou neexistence přesných map, obecně velký počet min a jejich problematické rozmístění, která se objevila v dotazníkovém šetření sedmkrát. Třetí kategorie možných zdůvodnění zahrnuje problematiku financí, která byla zmíněna v šesti odpovědích. Ve zbylých čtyřech odůvodněních, respondenti uvedli, že problém vidí mj. i v nedůslednosti deminérských týmů, neefektivitě jejich prací a nízkém počtu osob pracujících pro tyto týmy.

⁹⁸ Interview s Brankou VITKOVIĆ, pracovnící organizace BHM MAC. Sarajevo 9. 2. 2016.

S jistotou mohu potvrdit, že každý z těchto názorů stojí na alespoň částečném reálném základu. Postupný úbytek financí na potřebu odminování země nakonec s velkou pravděpodobností povede k žádosti o prodloužení lhůty na dokončení tohoto procesu. Zcela určitě se na zpomalení procesu podílí i míra vysoké korupce v zemi. Korupční aféry se nevyhnula ani samotná organizace BHMACH, jejíž tehdejší ředitel Dušan Goran byl v dubnu 2014 zatčen a obviněn ze zneužití postavení a padělání úředních dokumentů.⁹⁹ O zkušenostech s některými praktikami deminérů jednoho z místních jsem se již zmiňoval dříve. Tyto důvody a pravděpodobně mnohé další tak tvoří jakousi komplexnější odpověď, proč se proces odminování Bosny a Hercegoviny nepodařil do současnosti vyřešit.

⁹⁹ JUKIC, Elvira M. Bosnia De-Mining Boss Grilled Over Corruption Claims. *BalkanInsight* [online]. April 2014, [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://www.balkaninsight.com/en/article/bosnia-mining-director-questioned-over-corruption>.

Závěr

Bakalářská práce došla k závěru, že odpovědi na výzkumné otázky nejsou zcela jednoznačné a představují tak komplexní síť aspektů, které je nutné brát v potaz. Jak jsem již však dříve v práci předeslal, jsem si vědom, že vybraní respondenti výzkumu nemohou být reprezentativním vzorkem populace. Cílem práce tak bylo spíše celkově přiblížit současnou atmosféru v zemi s přihlédnutím k výpovědím jednotlivých dotázaných.

Využití pozemních min během války v Bosně a Hercegovině bylo zapříčiněno strategickými předpoklady, které země v daném kontextu měla. Po skončení konfliktu se jako největší komplikace ukázala skutečnost, že ve většině případů chybí potřebné záznamy o lokalizaci zaminovaných oblastí. Z bezpečnostního hlediska to představovalo hrozbu, se kterou bylo potřeba v rámci řešení otázky pozemních min počítat. Počáteční cíle odminování Bosny a Hercegoviny byly ambiciózní vzhledem k velké mezinárodní pomoci. Postupně však docházelo k její redukci až do současnosti. Na začátku roku 2016 představují zaminované oblasti přibližně 2,3 % bosenského teritoria, kde je lokalizováno okolo 82 tisíc explozivních zařízení.

Domnívám se, že si Bosňané zcela jasně uvědomují, jakou hrozbu pozemní miny představují. Významný počet z nich byl znatelným způsobem s danou problematikou konfrontován, spíše skrz blízké příbuzné či přátelé, a zároveň obeznámen, jaké následky může exploze tohoto zařízení mít. Vyjma negativních emocí jako strach, smutek a úzkost, které přítomnost min v lidech vyvolává, se nejzávažněji jeví skutečnost, že jsou omezováni ve volném pohybu. To lze nejlépe pozorovat na příkladech zaminovaných lesních porostů nacházejících se v oblastech, kudy probíhala bojová fronta. Bosňanům je zakázán vstup na taková území, která však mnohdy mohou poskytnout významné zdroje pro jejich obživu. Někteří nicméně tento zákaz záměrně porušují a závažnou mírou riskují svůj život.

Poměrně překvapující pro mě bylo zjištění, že na skupinu mladších osob nemá přítomnost pozemních min v zemi závažnější dopad. Generace narozená v 90. letech a později, u nichž válečná zkušenost povětšinou abscentuje, projevila k dané věci řekněme smířlivý postoj. Plně si celou škálu možných rizik uvědomuje, a proto se takovým oblastem bude pokud možno vyhýbat.

Míra vlivů a dopadů minové problematiky se tak podle mého názoru značně liší napříč bosenskou společností. Diferenciace se uskutečňuje jednak skrze věkovou strukturu obyvatelstva, a rovněž v rámci lokalizace sídel v kontaminovaných, respektive očištěných

oblastech od pozemních min. Mimo to si dovolím tvrdit, že v míře vlivu probírané problematiky na obyvatele hraje podstatnou roli i sociální status jednotlivců.

Odpověď na otázku, proč i po více než dvou dekáдах od skončení války ohrožují pozemní miny bezpečnost místních, není zrovna tak zcela jednoznačná. Pokusil jsem se nicméně uvést zjevné příčiny nedokončení odminovacího procesu v Bosně a Hercegovině a zformovat tak plastičtější obraz současné situace v zemi.

Komplexnost této odpovědi se zakládá na údajích z literatury, vyjádřeních organizace BHMACH (*Bosnia and Hercegovina Mine Action Centre*) a stejně tak na názorech respondentů výzkumu. Samozřejmě si plně uvědomuji míru subjektivity jednotlivých vyjádření, přesto se však domnívám, že mohou autenticky reflektovat skutečnost založenou na zkušenosti místních obyvatel tzv. „z první ruky“.

Vysvětlení pro nedokončení procesu odminování, které implikuje permanentní pocit ohrožení obyvatel Bosny a Hercegoviny, se nachází v několika rovinách. Problematika financování procesu odminování představuje jednu z nich. Mezinárodní pomoc, která tvoří nedílnou součást prostředků na odminování země dohromady s mezinárodní pozorností má klesající tendenci. Společně s korupčním prostředím v domácí politice je proces do značné míry zpomalen.

Mezi dalšími důvody, které proces odminování značně limitují, figurují do určité míry neefektivita a liknavý přístup některých deminerů provádějících pracovní náplň ne zcela odpovědně. V poslední řadě bych akcentoval fakt, že míra a způsob, jakým bylo za války zaminování prováděno má svůj citelný vliv na současnou situaci. Velký počet instalovaných zařízení, jejich často nesystematické rozmístění, případně členitý terén vedou samy o sobě ke komplikacím při kompletaci zmíněného procesu.

Závěrem musím připomenout, že se oproti původní strategii nepodaří dosáhnout kompletního odminování Bosny a Hercegoviny do roku 2019. Z tohoto důvodu budou vybraní obyvatelé země i po tomhle roce vystavováni rizikům, která pozemní miny pro život člověka představují.

Summary

The bachelor thesis is dealing with the issue of landmines in Bosnia and Herzegovina. The presence of landmines is a consequence of complicated war that lasted from 1992 to 1995. The emphasis is given to the current situation, as well as to the impacts of these explosive remnants on local residents. The research found out that the answers to the questions include more aspects that have to be mentioned.

The impact of presence of landmines is different across the Bosnian society. Generally, the residents are limited by the inability to move freely on the whole state territory. Some localities present higher level of danger, especially forests, fields or mountains in the affected areas. From that reason the rural population is influenced very significantly. Apart from that they are often more dependent on the sources provided by those problematic localities including wood or crops. Another sensitive group regarding threats posed by landmines are children. They are naturally curious while exploring the world that could possibly lead to the accident in some suspect areas. This is why the special attention is paid to them by providing informational and educational programmes. As I see it, the implementation of the obligatory landmine awareness education to the Bosnian educational system in 2014 could be understood as a successful step. To sum up, the impacts differ according to the age, localization of municipalities, as well as social status of the residents.

To answer, why landmines continue to endanger the security of local residents in Bosnia and Herzegovina, is also more complex. The extension of the affected territory by landmines is around 2,3 km² in total, which makes the country one of the most afflicted worldwide. Signing the Ottawa Treaty, Bosnian authorities have promised to demine territory up to 2009. However, the deadline for demining Bosnia and Herzegovina was postponed up to 2019. In accordance with recent information, this term will not be fulfilled. There are some obstacles that hinder to complete the process of demining. They include the reduction of international engagement, corruption, inefficiency of some deminers and generally the extent of landmine contamination in the country.

It means that even after 2019 Bosnian authorities have to deal with that issue. Some local residents will continue to face to the threats posed by landmines.

Seznam použité literatury

Primární prameny

BHMAC – Mine Risk Education [online]. c2016 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://www.bhmac.org/en/stream.daenet?kat=65>.

BOSNIA AND HERZEGOVINA, COUNCIL OF MINISTERS. Bosnia and Herzegovina Mine Action Strategy (2009-2019) [online]. 2008 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: www.bhmac.org/en/filedownload.daenet?did=414.

Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on their Destruction [online]. September 1997, [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: http://www.un.org/Depts/mine/UNDocs/ban_trty.htm.

Landmine monitor 2014 [online]. 2014 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://www.the-monitor.org/media/1716915/Landmine-Monitor-2014-Web.pdf>.

Landmine monitor 2015 [online]. 2015 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: http://www.the-monitor.org/media/2152583/Landmine-Monitor-2015_finalpdf.pdf.

Landmine and cluster munition monitor [online]. [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://archives.the-monitor.org/index.php/publications/display?url=lm/1999/bosnia.html#Heading9539>.

Landmine and cluster munition monitor [online]. September 2011 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: http://archives.the-monitor.org/index.php/cp/display/region_profiles/theme/836.

ORAHOVAC, Ahdin. Responding to environmental challenges with a view to promoting cooperation and security in the OSCE area. *22nd OSCE Economic and Environmental Forum* [online]. September 2014, [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://www.osce.org/secretariat/123394?download=true>.

Peace support operations in Bosnia and Herzegovina. *NATO* [online]. September 2015, [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52122.htm.

Progress in implementation of the anti-personnel mine ban convention. *Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on their Destruction* [online]. December 2015, [cit. 2016-4-28]. Dostupné z:
<http://www.apminebanconvention.org/newsroom/press-releases/detail/article/1449478528-progress-in-implementation-of-the-anti-personnel-mine-ban-convention/>.

Trading Economics [online]. February 2016 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z:
<http://www.tradingeconomics.com/bosnia-and-herzegovina/unemployment-rate>.

ZDRALE, Goran. BHMACH operational activities during and after year natural disasters in BiH. *Second Preparatory Meeting of the OSCE 23rd Economic and Environmental Forum* [online]. May 2014, [cit. 2016-4-28]. Dostupné z:
<http://www.osce.org/pc/156381?download=true>.

Sekundární literatura

BEURDEN, Dascha Van. Landmines in Bosnia and Herzegovina: a visit to the Bosnia Herzegovina Mine Action Center, BHMAC [online]. 2007 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: https://www.essex.ac.uk/armedcon/story_id/Landmines%20in%20Bosnia%20and%20Herzegovina.pdf.

BIACH, Michael. Bosnia mines still kill 20 years later. *Al Jazeera* [online]. February 2014, [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2014/02/bosnia-mines-still-kill-20-years-later-201425131626160304.html>.

BOLTON, Matthew. *Foreign aid and landmine clearance: governance, politics and security in Afghanistan, Bosnia and Sudan*. London: Tauris, 2010. ISBN 978-18-488-5216-7.

CLARKE, Richard, F. W. Carter a David Turnock. Part III: Country studies: Chapter 13: Bosnia and Hercegovina. In: *Environmental Problems In East-Central Europe* [online]. December 2001, [cit. 2016-4-28]. s. 283-304. Dostupné z: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=69d4882e-97b4-4def-a733-6e529ea6c745%40sessionmgr120&hid=116>.

COLES, Kimberley. *Democratic Designs: International Intervention and Electoral Practices in Postwar Bosnia – Herzegovina* [online]. Michigan: University of Michigan Press, 2007 [cit. 2016-04-28]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=X_6Q0IvPwKIC&printsec=frontcover&dq=kimberly+coles,+democratic+designs&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwioyLTEILHMAhXkF5oKHbItCxgQ6AEIHDA#v=onepage&q=kimberly%20coles%20democratic%20designs&f=false. ISBN 978-04-720-6985-9.

GLENNY, Misha. *The fall of Yugoslavia: the third Balkan war*. London: Penguin Books, 1993. ISBN 0-14-023415-2.

GRUJIĆ, Zoran. Bosnia and Herzegovina Demining 15 years later. *The Journal of ERW and Mine Action* [online]. Autumn 2010, iss. 14,3 [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: http://www.jmu.edu/cisr/journal/14.3/spcl_rpt/grujic/grujic.shtml. ISSN 2154-1485.

HEDGES, Chris. Bosnia land mine kills U.S. soldier. *The New York Times* [online]. February 1996, [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1996/02/04/world/bosnia-land-mine-kills-us-soldier.html>.

HENIG, David. Iron in the soil: Living with military waste in Bosnia-Herzegovina *Antropology Today* [online]. February 2012, vol. 28, iss. 1. [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-8322.2012.00851.x/epdf>.

HLADKÝ, Ladislav. *Bosna a Hercegovina: historie nešťastné země*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1996. ISBN 80-85765-61-6.

JUKIC, Elvira M. Bosnia De-Mining Boss Grilled Over Corruption Claims. *BalkanInsight* [online]. April 2014, [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://www.balkaninsight.com/en/article/bosnia-mining-director-questioned-over-corruption>.

MacDOWALL, Andrew. War-torn and impoverished, Bosnia faces rebuild once again after floods. *The Guardian*[online]. May 2014, [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2014/may/25/bosnia-floods-landmines-create-risk-as-waters-recede>.

MCGRATH, Rae. *Landmines and unexploded ordnance: a resource book* [online]. London: Pluto Press, 2000 [cit. 2016-04-28]. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=2001165>. ISBN 978-18-496-4013-8.

MITCHELL, Shannon K. Death, disability, displaced persons and development: the case of landmines in Bosnia and Herzegovina. *World Development* [online]. 2004. [cit. 2016-04-06]. Dostupné z: http://ac.els-cdn.com.ezproxy.is.cuni.cz/S0305750X04001482/1-s2.0-S0305750X04001482-main.pdf?_tid=95db9970-fbe2-11e5-a880-00000aab0f26&acdnat=1459938810_fe0e1578d79478c5001da50263ef7699.

RIEGL, Martin. *Proměny politické mapy po roce 1945*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4111-6.

THOMAS, Nigel a MIKULAN, Krunoslav. *Válka v Jugoslávii: Bosna, Kosovo a Makedonie 1992-2001*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2375-4.

TOE, Rodolfo. Demining in Bosnia slowed by lack of funds. *BalkanInsight* [online]. April 2016, [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://www.balkaninsight.com/en/article/demining-in-bosnia-slowed-by-lacking-funds-04-01-2016>.

WINN, Chelsea. Shifting Minefields : Bosnia Violent Legacy in the Wake of the Balkan Floods. *Centre for Security Governance* [online]. May 2014, [cit. 2016-4-28]. Dostupné z: <http://www.ssrresourcecentre.org/2014/05/28/shifting-minefields-bosnias-violent-legacy-in-the-wake-of-the-balkan-floods/>.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Problematika pozemních min (dotazník)

Příloha č. 2: Pitanje nagaznih mina (dotazník)

Přílohy

Příloha č. 1: Problematika pozemních min (dotazník)

Dotazník: Problematika pozemních min

Bakalářská práce

Bosna a Hercegovina 2015

Jméno:

Věk:

Bydliště:

1. Jakým konkrétním způsobem váš život ovlivňuje fakt, že se v Bosně nachází velké množství min?
2. V jaké vzdálenosti od vašeho domu se nachází nejbližší minové pole?
3. Kdo se o čištění min ve vašem regionu stará? Lze pozorovat nějaký pokrok v tomto procesu?
4. Jakých konkrétních zásad se musíte jako obyvatel BaH držet, abyste předešel neštěstí způsobenému minou?
5. Kde a jakým způsobem je společnost v BaH informována o rizicích pozemních min? Ve škole? V práci? V médiích?
6. Máte ve svém okolí někoho, kdo se stal obětí nášlapné miny? Pokud ano, co se ve stručnosti stalo? Kdy a kde?
7. Co je podle Vašeho názoru příčinou toho, že se ani dvacet let po válce nepodařilo zlikvidovat všechny miny v Bosně?

Příloha č. 2: Pitanje nagaznih mina (dotazník)**Upitnik: Pitanje nagaznih mina****Preddiplomski rad****Bosna i Hercegovina 2015****Ime:****Starost:****Prebivalište:**

1. Kako na Vaš život utjeca činjenica da se u Bosni nalazi veliki broj mina?
2. Koliko daleko od Vaše kuće se nalazi najbliže minsko polje?
3. Znete li tko se brine za čišćenje mina u Vašoj regiji? Možemo li promatrati neki napredak u tom procesu?
4. Koje principe mora stanovnik Bosne i Hercegovine slijediti da bi spriječio nesreću koju bi uzrokovala mina?
5. Gdje i na koji način dobiva društvo Bosne i Hercegovine informacije o riziku prizemljih mina? U školi, na poslu ili u medijama?
6. Ima li nekoga u Vašoj okolini tko je nažalost postao žrtvom nagazne mine? Ako da, što se dogodilo? Kada i gdje?
7. Što je po Vašem mišljenju uzrok toga da čak i 20 godina poslije rata nije bilo uspješno uništiti sve mine u Bosni?